

UNIA EUROPEJSKA

PARLAMENT EUROPEJSKI

RADA

Bruksela, 3 kwietnia 2013 r.
(OR. en)

2010/0374 (COD)

PE-CONS 77/12
ADD 3

STATIS 106
ECOFIN 1090
UEM 345
CODEC 3081
OC 768

AKTY USTAWODAWCZE I INNE INSTRUMENTY

Dotyczy:

ROZPORZĄDZENIE PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO I RADY
w sprawie europejskiego systemu rachunków narodowych i regionalnych
w Unii Europejskiej

(ESA 2010) - (Załącznik A - Rozdział 3)

WSPÓLNE WYTYCZNE

Termin konsultacji dla Chorwacji: 17.4.2013

ROZDZIAŁ 3

TRANSAKCJE DOTYCZĄCE PRODUKTÓW I AKTYWÓW NIEPRODUKOWANYCH

TRANSAKCJE DOTYCZĄCE PRODUKTÓW OGÓLNE

- 3.01. *Definicja:* Produktami są wszystkie wyroby i usługi wytworzone w ramach przyjętych granic produkcji. Produkcja została zdefiniowana w pkt 3.07.
- 3.02. W ESA zostały wyróżnione następujące główne kategorie transakcji dotyczących produktów:

Kategorie transakcji	Kod
Produkcja globalna	P.1
Zużycie pośrednie	P.2
Spożycie	P.3
Spożycie skorygowane	P.4
Akumulacja brutto	P.5
Eksport towarów i usług	P.6
Import towarów i usług	P.7

3.03. Transakcje dotyczące produktów rejestrowane są w następujący sposób:

- a) na rachunku wyrobów i usług produkcja globalna i import są rejestrowane jako przychody, a pozostałe transakcje dotyczące produktów – jako rozchody;
- b) na rachunku produkcji produkcja globalna jest rejestrowana jako przychód, a zużycie pośrednie jako rozchód; wartość dodana brutto jest pozycją bilansującą tych dwóch transakcji dotyczących produktów;
- c) na rachunku wykorzystania dochodów do dyspozycji spożycie jest rejestrowane jako rozchód;
- d) na rachunku wykorzystania skorygowanych dochodów do dyspozycji spożycie skorygowane jest rejestrowane jako rozchód;
- e) na rachunku kapitałowym akumulacja brutto jest rejestrowana jako rozchód (zmiana aktywów niefinansowych);
- f) na rachunku wymiany towarów i usług z zagranicą import towarów i usług jest rejestrowany jako przychód, a eksport towarów i usług jako rozchód.

Wiele głównych pozycji bilansujących na rachunkach, takich jak wartość dodana, produkt krajowy brutto, dochód narodowy i dochód do dyspozycji, jest zdefiniowanych w kategoriach transakcji dotyczących produktów. Definicja transakcji dotyczących produktów określa więc również te pozycje bilansujące.

- 3.04. W tablicy podaży (zob. pkt 1.136) produkcja globalna i import są rejestrowane jako podaż. W tablicy wykorzystania zużycie pośrednie, akumulacja brutto, spożycie i eksport są rejestrowane jako wykorzystanie. W symetrycznej tablicy przepływów międzygałęziowych produkcja globalna i import są rejestrowane jako podaż, a pozostałe transakcje dotyczące produktów – jako wykorzystanie.
- 3.05. Podaż produktów jest wyceniana w cenach bazowych (zob. pkt 3.44). Wykorzystanie produktów jest wyceniane w cenach nabycia (zob. pkt 3.06). Dla pewnych rodzajów podaży i wykorzystania stosowane są bardziej specyficzne zasady wyceny, np. dla importu i eksportu towarów i usług.

3.06. *Definicja:*

Cena nabycia to cena, jaką nabywca płaci za produkt. Cena nabycia obejmuje następujące elementy:

- a) podatki od produktów pomniejszone o dotacje do produktów (z wyjątkiem podlegających odliczeniu podatków od produktów takich jak VAT);
- b) opłaty transportowe płacone oddzielnie przez nabywcę w celu przyjęcia dostawy w wymaganym czasie i miejscu;
- c) odjęcie ewentualnych rabatów od standardowych cen czy obciążeń za zakupy hurtowe lub poza sezonem.

Cena nabycia nie obejmuje następujących elementów:

- a) odsetek lub opłat za usługi dodawanych przy umowach kredytowych;
- b) wszelkich dodatkowych opłat powstałych w wyniku zwłoki, przy czym zwłoka oznacza niedokonanie zapłaty w ciągu okresu ustalonego w momencie dokonywania zakupu.

Jeżeli moment wykorzystania nie pokrywa się z momentem zakupu, powinno być przeprowadzone dostosowanie wartości w taki sposób, aby uwzględnić zmiany cen spowodowane upływem czasu (do pewnego stopnia symetryczne ze zmianami cen rzeczowych środków obrotowych). Takie modyfikacje mają znaczenie, jeżeli ceny produktów zmieniały się istotnie w ciągu roku.

PRODUKCJA I PRODUKCJA GLOBALNA

3.07. *Definicja:* Produkcja jest działalnością prowadzoną pod kontrolą, zarządzaniem i na odpowiedzialność jednostki instytucjonalnej celem wytworzenia wyrobów i usług, przy wykorzystaniu nakładów pracy, kapitału, wyrobów i usług.

Produkcja nie obejmuje naturalnych procesów odbywających się bez żadnej ludzkiej ingerencji czy kontroli, takich jak niekontrolowany przyrost zasobów ryb w wodach międzynarodowych; natomiast hodowla ryb stanowi produkcję.

3.08. Produkcja obejmuje:

- a) produkcję wszystkich pojedynczych i zbiorowych wyrobów i usług, które są dostarczane jednostkom innym niż ich producenci;
- b) produkcję na własne potrzeby wszystkich wyrobów zatrzymywanych przez producentów z przeznaczeniem na własne spożycie lub na nakłady brutto na środki trwałe.

Przykłady produkcji na własne potrzeby z przeznaczeniem na nakłady brutto na środki trwałe to produkcja środków trwałych, np. budownictwo, tworzenie oprogramowania i nakłady na poszukiwanie złóż z przeznaczeniem na nakłady brutto na środki trwałe. Pojęcie nakładów brutto na środki trwałe jest opisane w pkt 3.124–3.138.

Produkcja wyrobów na własne potrzeby przez gospodarstwa domowe odnosi się na ogół do:

- 1) budowy budynków mieszkalnych we własnym zakresie i na własne potrzeby;
- 2) produkcji i składowania produktów rolnych;
- 3) przetwarzania produktów rolnych, np. produkcji mąki przez mielenie, konserwowania owoców w drodze suszenia lub butelkowania, produkcji przetworów mlecznych, takich jak masło i ser, oraz produkcji piwa, wina i napojów spirytusowych;
- 4) produkcji innych podstawowych produktów, np. wydobycia soli, torfu i transportu wody;

- 5) innych rodzajów przetwórstwa, takich jak tkanie sukna, produkcja wyrobów ceramicznych i mebli;
- c) produkcję usług mieszkaniowych na własne cele finalne właścicieli mieszkań;
- d) domowe i osobiste usługi wykonywane przez opłacanych pracowników zatrudnionych w gospodarstwach domowych;
- e) dobrowolną działalność prowadzącą do wytworzenia wyrobów. Przykładem takiej działalności jest budowa budynku mieszkalnego, kościoła lub innego budynku. Dobrowolna działalność nieprowadząca do wytworzenia wyrobów, np. opieka i sprzątanie (bez opłaty), jest wyłączona.

Działalność wymieniona w lit. a)–e) jest włączona do kategorii produkcji, nawet jeśli jest ona nielegalna lub niezgłoszona organom podatkowym, zabezpieczenia społecznego, statystycznym i innym tego typu organom publicznym.

Produkcja wyrobów na własne potrzeby przez gospodarstwa domowe jest rejestrowana wtedy, gdy dany rodzaj produkcji jest znaczący, tj. jeśli ilość wytwarzanego towaru jest istotna w odniesieniu do ogólnej podaży tego towaru w państwie.

Jedyną uwzględnioną produkcją wyrobów na własne potrzeby przez gospodarstwa domowe jest budowa budynków mieszkalnych oraz produkcja, magazynowanie i przetwórstwo produktów rolnych.

3.09. Produkcja nie obejmuje domowych i osobistych usług produkowanych i konsumowanych w ramach tego samego gospodarstwa domowego. Przykłady produkowanych przez gospodarstwa domowe usług domowych, które są wyłączone, to:

- a) sprzątanie, malowanie i utrzymanie mieszkania lub domu, o ile działalności te są także wspólne dla lokatorów;
- b) czyszczenie, konserwacja i naprawa dóbr trwałego użytku należących do gospodarstwa domowego;
- c) przygotowywanie i podawanie posiłków;
- d) opieka nad dziećmi oraz ich kształcenie i nauczanie;
- e) opieka nad ludźmi chorymi, niepełnymi i starymi; oraz
- f) przewożenie członków gospodarstwa domowego lub ich rzeczy.

Domowe i osobiste usługi produkowane przez zatrudnionych opłacanych pracowników w gospodarstwach domowych oraz usługi na własne cele finalne właścicieli mieszkań należą do produkcji.

Działalność podstawowa, drugorzędna i pomocnicza

- 3.10. *Definicja:* Podstawową działalnością lokalnej jednostki rodzaju działalności (JRD) jest ta działalność, której wartość dodana przewyższa wartość dodaną związaną z każdym innym rodzajem działalności tej samej jednostki. Klasyfikacja podstawowego rodzaju działalności jest określona przez odniesienie do NACE rev. 2, najpierw na najwyższym poziomie klasyfikacji, a następnie na bardziej szczegółowych poziomach.
- 3.11. *Definicja:* Działalność drugorzędna jest to działalność prowadzona w ramach pojedynczej lokalnej JRD obok działalności podstawowej. Produkcją globalną działalności drugorzędnej jest produkt drugorzędny.
- 3.12. *Definicja:* Działalność pomocnicza jest to działalność, której produkcja globalna jest przeznaczona do użytku wewnątrz przedsiębiorstwa.

Działalność pomocnicza jest działalnością wspierającą podjętą wewnątrz przedsiębiorstwa, mającą na celu umożliwienie prowadzenia działalności podstawowej lub drugorzędnej przez lokalne JRD. Wszystkie nakłady wykorzystywane w działalności pomocniczej — materiały, siła robocza, amortyzacja środków trwałych itp. — są traktowane jako nakłady na działalność podstawową lub drugorzędną, które dana działalność pomocnicza wspiera.

Przykładami działalności pomocniczej są:

- a) zakupy;
- b) sprzedaż;
- c) marketing;
- d) księgowość;
- e) przetwarzanie danych;
- f) transport;
- g) magazynowanie;
- h) konserwacja;
- i) sprzątanie; oraz
- j) usługi z zakresu bezpieczeństwa.

Przedsiębiorstwa mogą dokonywać wyboru między prowadzeniem działalności pomocniczej a zakupem takich usług na rynku od wyspecjalizowanych producentów usług.

Nakłady inwestycyjne na własne potrzeby nie stanowią działalności pomocniczej.

3.13. Działalności pomocnicze nie są wyodrębniane jako oddzielne jednostki ani też oddzielone od działalności podstawowej lub drugorzędnych działalności jednostek, które obsługują. W związku z powyższym działalności pomocnicze muszą być zintegrowane z lokalną JRD, którą obsługują.

Działalności pomocnicze mogą być prowadzone w oddzielnym miejscu, w innym regionie niż lokalna JRD, którą obsługują. Ścisłe stosowanie się do powyższej reguły geograficznego podziału działalności pomocniczych, o której mowa w akapicie pierwszym, powodowałoby niedoszacowanie agregatów w regionach, w których koncentrują się działalności pomocnicze. Dlatego też, zgodnie z zasadą siedziby, muszą zostać przypisane do regionu, w którym działalności pomocnicze mają miejsce; pozostają one w tej samej gałęzi, co lokalna JRD, którą obsługują.

Produkcja globalna (P.1)

3.14. *Definicja:* Produkcję globalną stanowi ogół produktów wytworzonych w ciągu okresu księgowego.

Przykładami produkcji globalnej są:

- a) wyroby i usługi, które jedna lokalna JRD dostarcza innej lokalnej JRD należącej do tej samej jednostki instytucjonalnej;

b) wyroby wytworzone w lokalnej JRD, które pozostają w ramach rzeczowych środków obrotowych na koniec okresu, w którym zostały wyprodukowane, bez względu na rodzaj ich późniejszego wykorzystania. Wyroby i usługi wyprodukowane i wykorzystywane w tym samym okresie księgowym i wewnątrz tej samej lokalnej JRD nie są oddzielnie identyfikowane. Nie są one rejestrowane jako część produkcji globalnej czy zużycia pośredniego tej lokalnej JRD.

3.15. Produkcja globalna jednostki instytucjonalnej składającej się z więcej niż jednej lokalnej JRD stanowi sumę produkcji globalnej każdej z jej składowych lokalnych JRD, łącznie z produkcją dostarczaną pomiędzy lokalnymi JRD.

3.16. W ESA 2010 wyróżnione zostały trzy rodzaje produkcji globalnej:

- a) produkcja globalna rynkowa (P.11);
- b) produkcja globalna na własne cele finalne (P.12);
- c) produkcja globalna nierynkowa (P.13).

Podział ten ma również zastosowanie do lokalnych JRD oraz do jednostek instytucjonalnych:

- a) producenci rynkowi;
- b) producenci na własne cele finalne;
- c) producenci nierynkowi.

Rozróżnienie pomiędzy produkcją rynkową, produkcją na własne cele finalne i produkcją nierynkową jest zasadnicze z następujących względów:

- a) wpływa ono na wycenę produkcji globalnej i powiązanych z nią kategorii, takich jak wartość dodana, produkt krajowy brutto i spożycie przez sektor instytucji rządowych i samorządowych oraz sektor instytucji niekomercyjnych działających na rzecz gospodarstw domowych (INKgd);
- b) wpływa ono na klasyfikację jednostek instytucjonalnych według sektora, tj. na to, które jednostki są zaliczane do sektora instytucji rządowych i samorządowych, a które nie.

Rozróżnienie to determinuje zasady wyceny, jakie powinny być stosowane do produkcji globalnej. Produkcja globalna rynkowa i produkcja globalna na własne cele finalne są wyceniane w cenach bazowych. Produkcja globalna producentów nierynkowych ogółem jest wyceniana poprzez sumowanie kosztów produkcji. Wartość produkcji globalnej jednostki instytucjonalnej obliczana jest jako suma produkcji globalnej jej lokalnych JRD i zależy zatem także od rozróżnienia pomiędzy produkcją rynkową, produkcją na własne cele finalne i produkcją nierynkową.

Rozróżnienie to jest także wykorzystywane przy klasyfikacji jednostek instytucjonalnych według sektorów. Producentów nierynkowych zalicza się do sektora instytucji rządowych i samorządowych lub sektora instytucji niekomercyjnych działających na rzecz gospodarstw domowych.

Rozróżnienia definiowane są metodą odgórną, tzn. najpierw określone są dla jednostki instytucjonalnej, następnie dla lokalnych JRD, a na końcu — dla ich produkcji globalnej.

Na poziomie produktu produkcja globalna jest klasyfikowana jako produkcja globalna rynkowa, produkcja globalna na własne cele finalne i produkcja globalna nierynkowa w zależności od cech jednostki instytucjonalnej i lokalnej JRD, które wytwarzają tę produkcję globalną.

3.17. *Definicja:* Produkcję globalną rynkową stanowi produkcja globalna rozdysponowana lub przeznaczona do rozdysponowania na rynku.

3.18. Produkcja globalna rynkowa obejmuje:

- a) produkty sprzedane po cenach ekonomicznie uzasadnionych;
- b) produkty przekazane w ramach wymiany barterowej;
- c) produkty wykorzystane jako płatności w naturze (włączając wynagrodzenia w naturze i dochód mieszany w naturze);
- d) produkty dostarczane przez jedną lokalną JRD do drugiej w ramach tej samej jednostki instytucjonalnej, z przeznaczeniem na wykorzystanie pośrednie lub zaspokojenie popytu końcowego;
- e) produkty dodane do zapasów wyrobów gotowych i produkcji niezakończonych przeznaczonych do wykorzystania w przynajmniej jednym przypadku wymienionym powyżej (włączając inwentarz żywy i produkty roślinne będące w fazie wzrostu oraz niedokończone budowle, których nabywca nie jest znany).

3.19. *Definicja:* Ceny ekonomicznie uzasadnione to ceny, które mają istotny wpływ na ilości, jakie producenci chcą dostarczyć, i na ilości, które nabywcy chcą nabyć. Ceny te powstają, gdy spełnione są następujące warunki:

- a) producent ma bodziec do dostosowania podaży w celu osiągnięcia zysku w długim okresie lub przynajmniej pokrycia kapitału i innych kosztów; oraz
- b) konsumenci mają swobodę co do kupowania lub niekupowania i dokonują wyboru na podstawie oferowanych cen.

Ceny ekonomicznie nieuzasadnione będą prawdopodobnie oferowane w celu uzyskania przychodu lub zmniejszenia nadwyżki popytu, która może wystąpić, gdy usługi są świadczone całkowicie za darmo.

Ekonomicznie uzasadnioną cenę produktu definiuje się w odniesieniu do jednostki instytucjonalnej i lokalnej JRD, które wytworzyły tę produkcję globalną. Na przykład cała produkcja globalna wytworzona przez przedsiębiorstwa nieposiadające osobowości prawnej należące do gospodarstw domowych i sprzedawana innym jednostkom instytucjonalnym, jest sprzedawana po cenach ekonomicznie uzasadnionych; uznawana jest zatem za produkcję globalną rynkową. W przypadku produkcji globalnej innych jednostek instytucjonalnych zdolność do podjęcia działalności rynkowej po cenach ekonomicznie uzasadnionych weryfikuje się szczególnie przez zastosowanie kryterium ilościowego (kryterium 50%), obliczając stosunek wartości sprzedaży do kosztów produkcji. Aby uznać producenta za producenta rynkowego, jednostka ta musi pokrywać przynajmniej 50 % kosztów przychodami ze sprzedaży nieprzerwanie przez wiele lat.

- 3.20. *Definicja:* Produkcja globalna na własne cele finalne obejmuje wyroby lub usługi zatrzymane w jednostkach instytucjonalnych, które je wytworzyły, celem własnego spożycia albo nakładów inwestycyjnych.
- 3.21. Produkty zatrzymane w celu własnego spożycia mogą być wytwarzane tylko w sektorze gospodarstw domowych. Przykładami produktów zatrzymanych w celu własnego spożycia są:
- a) produkty rolne zatrzymane w rolnych gospodarstwach domowych;
 - b) usługi mieszkaniowe na własne cele finalne właścicieli mieszkań;
 - c) usługi świadczone w gospodarstwach domowych przez zatrudnionych opłacanych pracowników.
- 3.22. Produkty wykorzystywane na własne nakłady inwestycyjne mogą być wytwarzane we wszystkich sektorach. Przykładami takich produktów są:
- a) obrabiarki wytwarzane przez przedsiębiorstwa przemysłu maszynowego;
 - b) budynki mieszkalne, lub ich rozbudowa, budowane przez gospodarstwa domowe;
 - c) budownictwo we własnym zakresie i na własne potrzeby, włączając wspólne przedsięwzięcia budowlane grup gospodarstw domowych;
 - d) oprogramowanie wytwarzane na własne potrzeby;

- e) prace badawczo-rozwojowe realizowane na własne potrzeby. Wydatki na prace badawczo-rozwojowe będą rejestrowane jako nakłady na środki trwałe dopiero wtedy, gdy osiągnięty zostanie wystarczająco wysoki poziom wiarygodności i porównywalności szacunków państw członkowskich.

3.23. *Definicja:* Produkcja globalna nierynkowa obejmuje produkcję globalną dostarczaną innym jednostkom nieodpłatnie lub po cenach, które nie są ekonomicznie uzasadnione.

Produkcję globalną nierynkową (P.13) można podzielić na dwie pozycje: „płatności za produkcję globalną nierynkową” (P.131), które obejmują różne opłaty i należności, oraz „pozostałą produkcję globalną nierynkową” (P.132), obejmującą produkcję globalną dostarczaną nieodpłatnie.

Produkcja globalna nierynkowa może być wytwarzana z dwóch względów:

- a) może być technicznie niemożliwe pobieranie opłat od poszczególnych osób za usługi zbiorowe, gdyż konsumpcja takich usług nie może być monitorowana ani kontrolowana. Produkcja takich usług może być organizowana zbiorowo przez jednostki sektora instytucji rządowych i samorządowych i finansowana z funduszy innych niż przychody ze sprzedaży, a mianowicie z podatków lub innych dochodów sektora instytucji rządowych i samorządowych;
- b) jednostki sektora instytucji rządowych i samorządowych i INKgd mogą także produkować i dostarczać pojedynczym gospodarstwom domowym wyroby i usługi, za które mogłyby pobierać opłaty, ale zdecydowały tego nie robić ze względu na politykę społeczną lub gospodarczą. Przykładem jest świadczenie usług kształcenia i usług zdrowotnych, nieodpłatnie lub po cenach ekonomicznie nieuzasadnionych.

3.24. *Definicja:* Producentami rynkowymi są lokalne JRD lub jednostki instytucjonalne, których przeważająca część produkcji globalnej jest produkcją globalną rynkową.

Jeśli lokalna JRD lub jednostka instytucjonalna jest producentem rynkowym, to przeważająca część jej produkcji globalnej jest z definicji produkcją globalną rynkową, ponieważ pojęcie produkcji globalnej rynkowej określane jest po przeprowadzeniu rozróżnienia pomiędzy produkcją globalną, produkcją globalną na własne cele finalne a produkcją globalną nierynkową w odniesieniu do lokalnych JRD i jednostek instytucjonalnych, które tę produkcję globalną wytworzyły.

3.25. *Definicja:* Producentami produktów na własne cele finalne są lokalne JRD lub jednostki instytucjonalne, których przeważająca część produkcji globalnej jest produkcją globalną przeznaczoną na własne cele finalne w ramach tej samej jednostki instytucjonalnej.

3.26. *Definicja:* Producentami nierynkowymi są lokalne JRD lub jednostki instytucjonalne, których przeważająca część produkcji globalnej jest przekazywana nieodpłatnie lub po cenach ekonomicznie nieuzasadnionych.

Jednostki instytucjonalne: rozróżnienie między produkcją rynkową, na własne cele finalne i nierynkową

3.27. Dla jednostek instytucjonalnych w charakterze producentów, rozróżnienie między produkcją rynkową, na własne cele finalne i pozostałą nierynkową przedstawiono w tablicy 3.1. Przedstawiona jest także klasyfikacja według sektorów.

Tablica 3.1 – Rozróżnienie między producentami rynkowymi, producentami na własne cele finalne i producentami nierynkowymi dla jednostek instytucjonalnych

Rodzaj jednostki instytucjonalnej		Klasyfikacja			
Prywatna czy publiczna?		INK (instytucje niekomercyjne) czy nie?	Producent rynkowy?	Rodzaj producenta	Sektor(y)
1. Producenci prywatni	1.1. Przedsiębiorstwa nieposiadające osobowości prawnej będące własnością gospodarstw domowych (z wyłączeniem jednostek typu przedsiębiorstwo będących własnością gospodarstw domowych)			1.1 = rynkowy lub własne cele finalne	Gospodarstwa domowe
	1.2. Pozostali producenci prywatni (włączając jednostki typu przedsiębiorstwo będące własnością gospodarstw domowych)	1.2.1. Prywatne INK	1.2.1.1. Tak	1.2.1.1 = rynkowy	Przedsiębiorstwa oraz instytucje finansowe
			1.2.1.2. Nie	1.2.1.2 = nierynkowy	INKgd
		1.2.2. Pozostali producenci niebędący INK		1.2.2 = rynkowy	Przedsiębiorstwa oraz instytucje finansowe
2. Producenci publiczni			2.1. Tak	2.1 = rynkowy	Przedsiębiorstwa oraz instytucje finansowe
			2.2. Nie	2.2 = nierynkowy	Sektor instytucji rządowych i samorządowych

- 3.28. Tablica 3.1 pokazuje, że aby określić, czy dana jednostka instytucjonalna powinna być zaklasyfikowana jako producent rynkowy, producent na własne cele finalne czy producent nierynkowy, należy kolejno zastosować różne kategorie rozróżnienia. Na początku dokonywane jest rozróżnienie między producentami prywatnymi a publicznymi. Producent publiczny to producent, który jest kontrolowany przez sektor instytucji rządowych i samorządowych, przy czym kontrola ta jest zdefiniowana w pkt 2.38.
- 3.29. Jak pokazuje tablica 3.1, producenci prywatni znajdują się we wszystkich sektorach, z wyjątkiem sektora instytucji rządowych i samorządowych. Odwrotnie – producenci publiczni znajdują się tylko w sektorze przedsiębiorstw niefinansowych, sektorze instytucji finansowych oraz sektorze instytucji rządowych i samorządowych.
- 3.30. Szczególną kategorię producentów prywatnych stanowią przedsiębiorstwa nieposiadające osobowości prawnej będące własnością gospodarstw domowych. Jednostki te są producentami rynkowymi lub producentami na własne cele finalne. Ta ostatnia kategoria pojawia się w przypadku produkcji usług na własne cele finalne właścicieli mieszkań oraz produkcji wyrobów na własne potrzeby. Wszystkie spółki nieposiadające osobowości prawnej będące własnością gospodarstw domowych są zaliczane do sektora gospodarstw domowych, z wyjątkiem jednostek typu przedsiębiorstwo będących własnością gospodarstw domowych. Są one producentami rynkowymi zaliczanymi do sektora przedsiębiorstw niefinansowych i sektora instytucji finansowych.

- 3.31. W przypadku innych producentów prywatnych dokonywane jest rozróżnienie między instytucjami niekomercyjnymi a pozostałymi producentami prywatnymi.

Definicja: Instytucja niekomercyjna prywatna (INK) jest określana jako jednostka prawna lub społeczna, utworzona celem wytwarzania wyrobów i usług oraz której statut nie zezwala na wykorzystywanie uzyskiwanych przez nią dochodów, zysków czy innych przychodów finansowych przez jednostkę, która ją utworzyła, kontroluje lub finansuje. Gdy w wyniku działalności produkcyjnej INK powstaje nadwyżka, taka nadwyżka nie może być przejęta przez inne jednostki instytucjonalne.

Instytucję niekomercyjną prywatną zalicza się do sektora przedsiębiorstw niefinansowych i instytucji finansowych, jeśli jest ona producentem rynkowym.

Instytucję niekomercyjną prywatną zalicza się do INK_{gd}, jeżeli jest ona producentem nierynkowym, chyba że jest pod kontrolą sektora instytucji rządowych i samorządowych. Jeśli instytucja niekomercyjna prywatna jest kontrolowana przez sektor instytucji rządowych i samorządowych, zalicza się ją do sektora instytucji rządowych i samorządowych.

Wszyscy inni producenci prywatni, którzy nie należą do INK, są producentami rynkowymi. Są oni zaliczani do sektora przedsiębiorstw niefinansowych i sektora instytucji finansowych.

3.32. W rozróżnieniu między produkcją globalną rynkową i nierynkową oraz między producentami rynkowymi i nierynkowymi należy zastosować szereg kryteriów. Te kryteria rozróżniające produkcję rynkową i nierynkową (zob. pkt 3.19 odnośnie do definicji cen ekonomicznie uzasadnionych) mają na celu ocenę istnienia warunków rynkowych i wystarczająco rynkowego zachowania producenta. Zgodnie z kryterium ilościowym rozróżniającym produkcję rynkową i nierynkową produkty sprzedawane po cenach ekonomicznie uzasadnionych powinny przez sprzedaż pokryć przynajmniej większość kosztów produkcji.

3.33. Stosując to kryterium ilościowe rozróżniające produkcję rynkową i nierynkową, koszty sprzedaży i produkcji definiuje się następująco.

- a) Przychód ze sprzedaży oznacza wartość zrealizowanej sprzedaży, z wyłączeniem podatków od produktów, ale z uwzględnieniem wszystkich płatności dokonanych przez sektor instytucji rządowych i samorządowych lub instytucje Unii, przyznanych dowolnym rodzajom producentów dokonującym sprzedaży, tzn. uwzględnione są wszystkie płatności związane z wolumenem lub wartością produkcji, a wyłączone są płatności mające na celu pokrycie ogólnego deficytu lub uregulowanie długów.

Tak określona definicja przychodu ze sprzedaży odpowiada pojęciu produkcji globalnej w cenach bazowych, z wyjątkiem tego, że:

- 1) produkcja globalna wyceniana jest w cenach bazowych dopiero po rozstrzygnięciu czy jest ona rynkowa czy nierynkowa; przychód ze sprzedaży jest wykorzystywany tylko do oszacowania produkcji globalnej rynkowej; produkcja globalna nierynkowa jest wyceniana na podstawie poniesionych kosztów;

- 2) płatności dokonywane przez sektor instytucji rządowych i samorządowych celem pokrycia ogólnego deficytu publicznych przedsiębiorstw i jednostek typu przedsiębiorstwo, są częścią pozostałych dotacji do produktów, określonych w pkt 4.35 lit. c). W rezultacie produkcja globalna rynkowa w cenach bazowych obejmuje także płatności dokonywane przez sektor instytucji rządowych i samorządowych celem pokrycia ogólnego deficytu.
- b) Przychody ze sprzedaży nie obejmują źródeł przychodów, takich jak zyski z tytułu posiadania aktywów (mimo że mogłyby one być normalną i spodziewaną częścią przychodów przedsiębiorstwa), dotacji na inwestycje, pozostałych transferów kapitałowych (np. spłaty długu) oraz zakupu udziałów kapitałowych.
- c) Dla celów tego kryterium koszty produkcji są równe sumie zużycia pośredniego, kosztów związanych z zatrudnieniem, amortyzacji środków trwałych, innych podatków związanych z produkcją i kosztów związanych z kapitałem. Inne dotacje związane z produkcją nie są odejmowane. Dla zapewnienia spójności pojęcia „przychodu ze sprzedaży” i pojęcia „kosztów produkcji” przy stosowaniu kryterium ilościowego rozróżniającego produkcję rynkową i nierynkową z kategorii kosztów produkcji powinny być wyłączone wszystkie koszty poniesione w ramach nakładów inwestycyjnych na własne potrzeby. Dla uproszczenia koszty związane z kapitałem mogą być generalnie szacowane z uwzględnieniem faktycznych płatności odsetek netto. Jednak w przypadku producentów usług finansowych należy dokonać obciążenia odsetkami, tj. korekty o usługi pośrednictwa finansowego mierzone pośrednio (FISIM).

Kryterium ilościowe rozróżniające produkcję rynkową i nierynkową powinno być stosowane, biorąc pod uwagę wieloletni horyzont czasowy. Nieznaczne odchylenia występujące z roku na rok w wielkości przychodu ze sprzedaży nie stwarzają konieczności przeklasyfikowania jednostki instytucjonalnej (ani jej lokalnych JRD i produkcji globalnej).

3.34. Przychód ze sprzedaży może obejmować wiele elementów. Na przykład w przypadku usług ochrony zdrowia świadczonych przez szpitale przychód ze sprzedaży może odpowiadać:

- a) zakupom dokonywanym przez pracodawców na rzecz własnych pracowników, rejestrowanym jako dochód w naturze przekazywany pracownikom i jako ich spożycie;
- b) zakupom dokonywanym przez prywatne firmy ubezpieczeniowe;
- c) zakupom dokonywanym przez fundusze zabezpieczenia społecznego oraz sektor instytucji rządowych i samorządowych, klasyfikowanym jako świadczenia społeczne w naturze;
- d) zakupom dokonywanym przez gospodarstwa domowe bez refundacji (spożycie).

Jedynie otrzymane pozostałe dotacje związane z produkcją oraz dary (np. od instytucji dobroczynnych) nie są uznawane za przychód ze sprzedaży.

Podobnie, przykładowo, przychód ze sprzedaży usług transportowych przez przedsiębiorstwo może odpowiadać zużyciu pośredniemu producentów, dochodowi w naturze przekazywanemu przez pracodawców, świadczeniom społecznym w naturze przekazywanym przez sektor instytucji rządowych i samorządowych oraz zakupom gospodarstw domowych bez refundacji.

- 3.35. Prywatne instytucje niekomercyjne działające na rzecz przedsiębiorstw i instytucji finansowych stanowią szczególny przypadek. Są one zwykle finansowane z wpłat i składek grup przedsiębiorstw i instytucji finansowych, na których rzecz dane instytucje niekomercyjne działają. Płatności te są traktowane nie jako transfery, ale jako opłaty za świadczoną usługę, tj. jako przychód ze sprzedaży. Te prywatne instytucje niekomercyjne są zatem producentami rynkowymi i zaliczane są do sektora przedsiębiorstw niefinansowych lub instytucji finansowych.
- 3.36. Przy zastosowaniu kryterium porównywania przychodów ze sprzedaży z kosztami produkcji prywatnych lub publicznych INK włączenie do przychodu ze sprzedaży wszystkich płatności związanych z wielkością produkcji globalnej może, w pewnych szczególnych przypadkach, być mylące. Przykładowo może to dotyczyć finansowania szkół prywatnych i publicznych. Płatności dokonywane przez sektor instytucji rządowych i samorządowych mogą być związane z liczbą uczniów, ale jednocześnie być przedmiotem negocjacji z tymi instytucjami. W takim przypadku płatności te nie są rejestrowane jako przychód ze sprzedaży, mimo iż mogą mieć wyraźny związek z wielkością produkcji globalnej, np. z liczbą uczniów. Oznacza to, że szkoła finansowana głównie z takich płatności jest producentem nierynkowym.
- 3.37. Producenci publiczni mogą być producentami rynkowymi lub producentami nierynkowymi. Producenci rynkowi są zaliczani do sektora przedsiębiorstw niefinansowych i instytucji finansowych. Jednostka instytucjonalna będąca producentem nierynkowym zaliczana jest do sektora instytucji rządowych i samorządowych.
- 3.38. Lokalne JRD będące producentami rynkowymi lub producentami na własne cele finalne nie mogą dostarczać produkcji globalnej nierynkowej. Ich produkcja globalna może być zatem rejestrowana tylko jako produkcja globalna rynkowa lub produkcja globalna na własne cele finalne oraz odpowiednio do tego wyceniana (zob. pkt 3.42–3.53).

- 3.39. Lokalne JRD będące producentami nierynkowymi mogą dostarczać jako drugorzędną produkcję globalną produkcję globalną rynkową oraz produkcję globalną na własne cele finalne. Produkcja globalna na własne cele finalne składa się z nakładów inwestycyjnych na własne potrzeby. Produkcja globalna rynkowa powinna być w zasadzie określana przez zastosowanie kryteriów ilościowo-jakościowych rozróżniających produkcję rynkową i nierynkową do indywidualnych produktów. Taka drugorzędna produkcja globalna rynkowa producentów nierynkowych dotyczyć może na przykład przypadków, kiedy szpitale publiczne ustalają ceny ekonomicznie uzasadnione na pewne swoje usługi.
- 3.40. Inne przykłady to sprzedaż reprodukcji przez muzea publiczne oraz sprzedaż prognoz pogody przez instytuty meteorologiczne.
- 3.41. Pozostali producenci nierynkowi mogą także uzyskiwać przychody ze sprzedaży ich produkcji globalnej nierynkowej po cenach ekonomicznie nieuzasadnionych, np. przychody uzyskiwane przez muzeum ze sprzedaży biletów wejściowych. Przychody te należą do produkcji globalnej nierynkowej. Jeśli jednak trudne jest rozróżnienie obu rodzajów tych przychodów (przychody ze sprzedaży biletów oraz ze sprzedaży plakatów i pocztówek), wtedy przychody te mogą być traktowane łącznie — albo jako przychody uzyskane z produkcji globalnej rynkowej, albo z produkcji globalnej nierynkowej. Wybór pomiędzy tymi dwoma alternatywnymi sposobami rejestracji powinien zależeć od założonego relatywnego znaczenia każdego z tych rodzajów przychodów (przychodu z biletów w porównaniu z przychodem ze sprzedaży plakatów i pocztówek).

Czas rejestracji i wyceny produkcji globalnej

- 3.42. Produkcja globalna jest rejestrowana i wyceniana w momencie jej wytworzenia w procesie produkcji.
- 3.43. Cała produkcja globalna powinna być wyceniana w cenach bazowych, przyjęto jednak szczególne konwencje dla:
- a) wyceny produkcji globalnej nierynkowej;
 - b) wyceny produkcji globalnej ogółem producenta nierynkowego (lokalnej JRD);
 - c) wyceny produkcji globalnej ogółem jednostki instytucjonalnej, której lokalna JRD jest producentem nierynkowym.
- 3.44. *Definicja:* Cena bazowa jest ceną otrzymywaną przez producenta od nabywcy za jednostkę wyrobu lub usługi pomniejszoną o wszelkie podatki (tj. podatki od produktów) płacone od tej jednostki w rezultacie jej wyprodukowania lub sprzedaży i powiększoną o wszelkie dotacje (tj. dotacje do produktów) otrzymane dla tej jednostki w rezultacie jej wyprodukowania lub sprzedaży. Cena bazowa nie obejmuje żadnych kosztów transportowych zaksięgowanych osobno przez producenta. Nie obejmuje ona także zysków i strat z tytułu posiadania aktywów finansowych i niefinansowych.

- 3.45. Produkcja globalna na własne cele finalne (P.12) jest wyceniana w cenach bazowych podobnych produktów sprzedawanych na rynku. Prowadzi to do powstania nadwyżki operacyjnej brutto lub dochodu mieszanego dla takiej produkcji globalnej. Przykładem są usługi na własne cele finalne właścicieli mieszkań generujące nadwyżkę operacyjną netto. Jeżeli niedostępne są ceny bazowe podobnych produktów, produkcję globalną na własne cele finalne należy wyceniać według kosztów produkcji powiększonych o wartość narzutu (z wyjątkiem producentów nierynkowych) na oszacowaną nadwyżkę operacyjną lub dochód mieszany.
- 3.46. Uzupelnienie zapasów produkcji niezakończonej jest wyceniane według bieżącej ceny bazowej wyrobu gotowego.
- 3.47. Aby oszacować z góry wartość produkcji uznanej za produkcję niezakończoną, podstawą szacunku są faktycznie poniesione koszty, powiększone o odpowiednią wartość narzutu (z wyjątkiem producentów nierynkowych) na oszacowaną nadwyżkę operacyjną lub dochód mieszany. Tymczasowe szacunki zastępuje się następnie szacunkami otrzymanymi przez przypisanie faktycznej wartości (po jej uzyskaniu) wyrobów gotowych do okresu produkcji niezakończonej.

Wartość produkcji globalnej wyrobów gotowych jest sumą wartości:

- a) wyrobów gotowych sprzedanych lub przekazanych w ramach wymiany barterowej;
- b) wprowadzenia wyrobów gotowych do rzeczowych środków obrotowych pomniejszonej o ich wycofanie;
- c) wyrobów gotowych na własne cele finalne.

3.48. Wartość budynków i budowli nabytych w stanie niezakończonym jest szacowana na podstawie kosztów ich produkcji, z uwzględnieniem narzutu na nadwyżkę operacyjną lub dochód mieszany. Przyjęcie tego narzutu wynika z jego uwzględnienia w wartości szacowanej na podstawie cen podobnych budynków i budowli. Wartości kwot kolejnych płatności można też wykorzystać do oszacowania wartości nakładów brutto na środki trwałe dokonywanych przez nabywcę na poszczególnych etapach, zakładając brak zaliczek i zaległości.

Kiedy budowa budowli we własnym zakresie i na własne potrzeby nie jest zakończona w ciągu jednego okresu księgowego, wartość produkcji globalnej jest szacowana według następującej metody. Oblicza się współczynnik kosztów poniesionych w bieżącym okresie w stosunku do kosztów całkowitych w całym okresie budowy. Współczynnik ten stosuje się do produkcji globalnej ogółem w bieżących cenach bazowych. Gdy oszacowanie wartości gotowej budowli nie jest możliwe w bieżących cenach bazowych, wtedy musi być dokonane na podstawie łącznych kosztów produkcji powiększonych o wartość narzutu (z wyjątkiem producentów nierynkowych) na oszacowaną nadwyżkę operacyjną lub dochód mieszany. Jeśli część lub całość nakładów pracy jest świadczona nieodpłatnie, co może się zdarzyć przy wspólnych budowach prowadzonych przez gospodarstwa domowe, oszacowanie kosztu płatnej siły roboczej, który powinien być uwzględniony w szacowanych łącznych kosztach produkcji, dokonywane jest przy wykorzystaniu stawek wynagrodzeń za podobne nakłady pracy.

3.49. Produkcja globalna ogółem producenta nierynkowego (lokalnej JRD) jest wyceniana na podstawie łącznych kosztów produkcji, tzn. sumy:

- a) zużycia pośredniego (P.2);
- b) kosztów związanych z zatrudnieniem (D.1);

- c) amortyzacji środków trwałych (P.51c);
- d) pozostałych podatków związanych z produkcją (D.29) pomniejszonych o pozostałe dotacje związane z produkcją (D.39).

Płatności odsetkowe (z wyjątkiem FISIM) nie są uwzględniane jako produkcja nierynkowa. Koszty produkcji nierynkowej nie obejmują także umownego przypisania zwrotu kapitału netto ani umownego przypisania wartości czynszów za budynki niemieszkalne posiadane lub używane w produkcji nierynkowej.

- 3.50. Produkcja globalna ogółem jednostki instytucjonalnej jest sumą produkcji globalnych ogółem lokalnych JRD wchodzących w skład tej jednostki. Odnosi się to również do jednostek instytucjonalnych będących producentami nierynkowymi.
- 3.51. Wycena produkcji globalnej nierynkowej producentów nierynkowych niewytwarzających drugorzędnej produkcji globalnej rynkowej dokonywana jest na podstawie kosztów produkcji. Jeżeli producenci nierynkowi wytwarzają drugorzędną produkcję globalną rynkową, wtedy produkcja globalna nierynkowa wyceniana jest jako pozycja rezydualna, tj. jako różnica pomiędzy łącznymi kosztami produkcji a przychodami z produkcji globalnej rynkowej.

- 3.52. Produkcja globalna rynkowa producentów nierynkowych jest wyceniana w cenach bazowych. Produkcja globalna ogółem nierynkowej lokalnej JRD, obejmująca produkcję globalną rynkową, nierynkową i na własne cele finalne, jest wyceniana jako suma kosztów produkcji. Wartość produkcji globalnej rynkowej tej lokalnej JRD dana jest w postaci przychodu ze sprzedaży produktów rynkowych; wartość jej produkcji globalnej nierynkowej otrzymywana jest rezydualnie, jako różnica pomiędzy wartością produkcji globalnej ogółem a sumą produkcji globalnej rynkowej i na własne cele finalne. Wartość przychodów tej jednostki ze sprzedaży wyrobów i usług nierynkowych po cenach, które nie są ekonomicznie uzasadnione, nie figuruje w tych obliczeniach – pozostaje częścią wartości jej produkcji globalnej nierynkowej.
- 3.53. Poniżej znajduje się lista wyjątków i objaśnień co do czasu rejestracji i wyceny produkcji globalnej w porządku sekcji CPA.

Produkty rolnictwa, leśnictwa i rybactwa (sekcja A)

- 3.54. Produkcja globalna produktów rolnictwa jest rejestrowana w sposób ciągły w całym okresie wzrostu (a nie tylko w momencie zebrania plonów lub uboju zwierząt rzeźnych).

Uprawy roślinne w okresie wzrostu, lasy przeznaczone na wyrąb oraz zasoby ryb i zwierząt hodowanych z przeznaczeniem na żywność są uznawane za zapasy produkcji niezakończonyj w trakcie procesu wzrostu, a następnie, w momencie zakończenia tego procesu, przekształcone w zapasy wyrobów gotowych.

Produkcja globalna nie obejmuje zmian niekulturowanych zasobów biologicznych, takich jak wzrost zwierząt, ptaków i ryb żyjących dziko lub niekulturowany wzrost lasów.

Produkty przetwórstwa przemysłowego (sekcja C); Roboty budowlane (sekcja F)

3.55. W przypadku budowy budynku czy innej budowli wykonywanej w ciągu kilku okresów księgowych produkcja globalna wytworzona w każdym z okresów jest uznawana za sprzedaną nabywcy na koniec danego okresu, tzn. jest rejestrowana jako nakłady na środki trwale nabywcy, a nie produkcja niezakończona w budownictwie. Produkcja globalna jest uznawana za sprzedawaną nabywcy w etapach. Jeżeli w umowie zawarte jest żądanie dokonywania płatności za poszczególne etapy, wtedy wartość produkcji globalnej może być szacowana na podstawie wartości płatności etapowych dokonywanych w każdym okresie. Jeżeli nie ma pewności co do ostatecznego nabywcy, wartość globalna części produktów wytworzonych w każdym okresie jest rejestrowana jako produkcja niezakończona.

Usługi handlu hurtowego i detalicznego; naprawa pojazdów silnikowych i motocykli (sekcja G)

3.56. Produkcja globalna usług handlu detalicznego i hurtowego mierzona jest wartością marży handlowej realizowanej na towarach zakupionych celem ich odsprzedaży.

Definicja: Marża handlowa stanowi różnicę pomiędzy faktyczną lub przypisaną umownie ceną realizowaną na wyrobie zakupionym w celu odsprzedaży a ceną, która musiałaby być zapłacona przez dystrybutora dla odtworzenia tego wyrobu w momencie sprzedaży lub innego rodzaju rozdysponowania.

Marże handlowe realizowane na niektórych wyrobach mogą być ujemne, jeśli ceny zostają obniżone. Marże handlowe są ujemne, gdy są realizowane na wyrobach, które nie zostały sprzedane, lecz przeznaczone na straty lub ukradzione. Marże handlowe na wyrobach wykorzystanych do zapłaty pracownikom w formie wynagrodzenia w naturze lub wycofanych do celów spożycia przez właścicieli wynoszą zero.

Zyski i straty z tytułu posiadania majątku nie są zawarte w marży handlowej.

Produkcja globalna hurtownika lub detalisty obliczana jest następująco:

wartość produkcji globalnej =

wartość sprzedaży

powiększona o wartość wyrobów zakupionych w celu odsprzedaży i wykorzystanych w celu zużycia pośredniego, wynagrodzenie pracowników w naturze lub dochód mieszany w naturze,

pomniejszona o wartość wyrobów zakupionych w celu odsprzedaży,

powiększona o wartość uzupełnienia zapasów wyrobów do odsprzedaży,

pomniejszona o wartość wyrobów wycofanych z zapasów wyrobów do odsprzedaży,

pomniejszona o wartość powtarzających się strat związana z normalnym udziałem strat, kradzieży lub przypadkowych szkód.

Transport i magazynowanie (sekcja H)

- 3.57. Produkcja globalna usług transportu mierzona jest wartością kwot do otrzymania za transportowanie wyrobów lub osób. Transport na własne cele wewnątrz lokalnej JRD jest uważany za działalność pomocniczą i nie jest oddzielnie identyfikowany i rejestrowany.
- 3.58. Produkcja globalna usług magazynowania mierzona jest jako wartość uzupełnienia zapasów produkcji niezakończonych. Wzrost cen produktów traktowanych jako zapasy nie powinien być uznawany za produkcję niezakończoną i produkcję, ale jako zyski z tytułu posiadania aktywów. Jeżeli wzrost wartości odzwierciedla wzrost ceny bez zmian jakości, nie powstaje wtedy żadna dalsza produkcja w tym okresie oprócz kosztów magazynowania lub zakupu usług magazynowania. Jednak w trzech przypadkach wzrost wartości jest uznawany za produkcję:
- a) jakość towaru może wzrosnąć z upływem czasu, np. w przypadku wina; wzrost jakości towaru można uznawać za produkcję tylko w przypadkach, w których dojrzewanie jest częścią regularnego procesu produkcji;
 - b) czynniki sezonowe mające wpływ na popyt na dany wyrób lub jego podaż, które mogą prowadzić do regularnych, przewidywalnych wahań cen w ciągu roku, nawet gdy jego własności fizyczne się nie zmieniają;
 - c) proces produkcyjny jest wystarczająco długi, aby zastosować czynniki dyskontujące do pracy wykonanej na długo przed dostawą.

3.59. Większość zmian cen produktów traktowanych jako zapasy nie jest traktowana jako uzupełnienie zapasów produkcji niezakończonych. Aby ocenić wzrost wartości wyrobów przechowywanych powyżej kosztów magazynowania, można wykorzystać spodziewany wzrost wartości ponad ogólną stopę inflacji przez ustalony wcześniej okres. Każdy zysk, który występuje poza tym ustalonym okresem, nadal jest rejestrowany jako zysk lub strata z tytułu posiadania majątku.

Usługi magazynowania nie obejmują żadnych zmian cen z tytułu posiadania aktywów finansowych, aktywów o wyjątkowej wartości lub innych aktywów niefinansowych, takich jak grunty i budynki.

3.60. Produkcja globalna usług agencji turystycznych jest mierzona jako wartość płatności za usługi pobieranych przez agencje (opłat lub prowizji), a nie jako wartość pełnych wydatków poniesionych przez podróżnych w agencji turystycznej, w tym opłat za transport świadczonego przez strony trzecie.

3.61. Produkcja globalna w zakresie organizowania wyjazdów grupowych jest mierzona wartością pełnych wydatków poniesionych przez podróżnych na rzecz organizatorów wyjazdów grupowych.

3.62. Różnica pomiędzy usługami biur turystycznych a usługami organizatora wyjazdów grupowych jest taka, że usługi biur turystycznych stanowią tylko pośrednictwo na rzecz podróżnego, podczas gdy usługi organizatora wyjazdów grupowych tworzą nowy produkt zwany wyjazdem grupowym, który składa się z różnych elementów podróży, zakwaterowania i rozrywki.

Usługi związane z zakwaterowaniem i usługi gastronomiczne (sekcja I)

3.63. Wartość produkcji globalnej usług hoteli, restauracji i kawiarni obejmuje wartość skonsumowanej żywności, napojów itp.

Usługi finansowe i ubezpieczeniowe (sekcja K): produkcja globalna banku centralnego

Bank centralny świadczy następujące usługi:

- a) usługi polityki pieniężnej;
- b) usługi pośrednictwa finansowego;
- c) usługi nadzorcze polegające na kontroli instytucji finansowych.

Produkcja globalna banku centralnego jest mierzona jako suma jego kosztów.

Usługi finansowe i ubezpieczeniowe (sekcja K): usługi finansowe ogólnie

Usługi finansowe obejmują następujące usługi:

- a) pośrednictwo finansowe (łącznie z usługami ubezpieczeń i funduszy emerytalno-rentowych);
- b) usługi pomocniczych instytucji finansowych; oraz
- c) pozostałe usługi finansowe.

- 3.64. Pośrednictwo finansowe polega na zarządzaniu ryzykiem finansowym i zarządzaniu płynnością. Instytucje prowadzące taką działalność pozyskują fundusze nie tylko poprzez przyjmowanie depozytów, ale także przez emisję weksli, obligacji i innych dłużnych papierów wartościowych. Wykorzystują te fundusze, jak również fundusze własne, w celu nabycia aktywów finansowych przez udzielanie innym kredytów i pożyczek oraz przez zakup weksli, obligacji i innych dłużnych papierów wartościowych. Pośrednictwo finansowe obejmuje usługi ubezpieczeń i funduszy emerytalno-rentowych.
- 3.65. Działalność pomocniczych instytucji finansowych ułatwia zarządzanie ryzykiem finansowym i zarządzanie płynnością. Pomocnicze instytucje finansowe działają w imieniu innych jednostek i same nie narażają się na ryzyko, zaciągając zobowiązania finansowe lub nabywając aktywa finansowe w ramach usług pośrednictwa.
- 3.66. Pozostałe usługi finansowe obejmują usługi monitoringu, np. monitoringu rynku akcji i obligacji, usługi w zakresie bezpieczeństwa, takie jak zabezpieczenie drogiej biżuterii lub ważnych dokumentów, oraz usługi handlowe, takie jak obrót obcymi walutami lub dłużnymi papierami wartościowymi.
- 3.67. Usługi finansowe są produkowane niemal wyłącznie przez instytucje finansowe z powodu rygorystycznego nadzoru nad tymi usługami. Na przykład, jeżeli detalista chce zaoferować swoim klientom instrumenty kredytowe, instrumenty te są zazwyczaj oferowane przez instytucję finansową będącą jednostką zależną detalisty lub inną specjalistyczną instytucję finansową.

3.68. Płatności za usługi finansowe mogą być dokonywane w sposób bezpośredni lub pośredni. Niektóre transakcje dotyczące aktywów finansowych mogą obejmować opłaty zarówno bezpośrednie, jak i pośrednie. Usługi finansowe są świadczone i opłacane na cztery następujące sposoby:

- a) usługi finansowe świadczone w zamian za opłatę bezpośrednią;
- b) usługi finansowe opłacane w postaci odsetek;
- c) usługi finansowe związane z nabyciem i rozdysponowaniem aktywów i zobowiązań finansowych na rynkach finansowych;
- d) usługi finansowe świadczone w ramach ubezpieczeń i programów emerytalno-rentowych, gdzie działalność jest finansowana ze składek ubezpieczeniowych i z dochodów z oszczędności.

Usługi finansowe świadczone w zamian za opłatę bezpośrednią

3.69. Usługi te świadczone są w zamian za wyraźnie określone opłaty i obejmują szeroki zakres usług, które mogą być świadczone przez różne kategorie instytucji finansowych. Następujące przykłady ilustrują charakter usług świadczonych w zamian za opłatę bezpośrednią:

- a) banki pobierają opłaty od gospodarstw domowych za obsługę kredytu hipotecznego, zarządzanie portfelem inwestycyjnym i zarządzanie nieruchomością;
- b) wyspecjalizowane instytucje pobierają opłaty od przedsiębiorstw niefinansowych za zorganizowanie przejęcia lub za zarządzanie restrukturyzacją grupy przedsiębiorstw;

- c) operatorzy kart kredytowych pobierają opłaty, zazwyczaj w postaci procentowej wartości sprzedaży, od jednostek, które przyjmują płatności kartami kredytowymi;
- d) posiadacz karty może także być obciążony wyraźnie określoną opłatą, zazwyczaj co roku, za posiadanie karty.

Usługi finansowe opłacane w postaci odsetek

- 3.70. Na przykład w pośrednictwie finansowym instytucja finansowa taka jak bank przyjmuje depozyty od jednostek chcących otrzymać odsetki od funduszy, których jednostki te nie potrzebują w danej chwili, i pożyczają je innym jednostkom, których fundusze nie wystarczają na pokrycie ich potrzeb. Bank zapewnia zatem mechanizm pozwalający pierwszej jednostce pożyczyć fundusze drugiej jednostce. Obie strony wnoszą opłatę do banku za świadczoną usługę: jednostka pożyczająca pieniądze – przez zaakceptowanie stopy procentowej niższej niż „referencyjna” stopa procentowa, podczas gdy jednostka pożyczająca pieniądze – przez zaakceptowanie stopy procentowej wyższej niż „referencyjna” stopa procentowa. Różnica między stopą procentową płaconą bankom przez pożyczkobiorców a stopą procentową faktycznie wypłaconą depozytariuszom jest opłatą za FISIM.
- 3.71. Rzadko zdarza się, aby kwota funduszy pożyczona przez instytucję finansową pokrywała się dokładnie z kwotą u niej zdeponowaną. Pewne kwoty pieniędzy mogą zostać zdeponowane, a jeszcze nie pożyczone. Niektóre pożyczki mogą być finansowane z własnych funduszy banku, a nie z pożyczonych funduszy. Niezależnie od źródła finansowania świadczone są usługi w zakresie oferowanych pożyczek i depozytów. FISIM są przypisane umownie do wszystkich pożyczek i depozytów. Te opłaty pośrednie dotyczą tylko pożyczek i depozytów oferowanych przez instytucje finansowe.

3.72. Stopa referencyjna znajduje się pomiędzy stopą procentową depozytów a stopą procentową pożyczek oferowaną przez bank. Nie odpowiada ona zwykłej średniej wartości stóp procentowych pożyczek i depozytów. Odpowiednim wyborem jest stopa procentowa obowiązująca dla pożyczek międzybankowych. Jednak potrzebne są różne stopy referencyjne dla poszczególnych walut, w których denominowane są pożyczki lub depozyty, szczególnie gdy mamy do czynienia z instytucją finansową będącą nierezydentem.

FISIM opisane są szczegółowo w rozdziale 14.

Usługi finansowe polegające na nabyciu i rozdysponowaniu aktywów i zobowiązań finansowych na rynkach finansowych

3.73. Gdy instytucja finansowa oferuje dłużny papier wartościowy (np. weksel albo obligację), pobiera ona opłatę za usługę. Cena nabycia (cena wywoławcza) jest równa szacowanej rynkowej wartości papieru wartościowego powiększonej o marżę. Inna opłata pobierana jest, gdy papier wartościowy zostaje sprzedany; cena oferowana sprzedającemu (cena kupna) jest równa wartości rynkowej pomniejszonej o marżę. Marże między cenami kupna i sprzedaży dotyczą także udziałów kapitałowych, akcji/jednostek funduszy inwestycyjnych i walut obcych. Marże te są płatnością za świadczenie usług finansowych.

Usługi finansowe świadczone w ramach ubezpieczeń i programów emerytalno-rentowych, gdzie działalność jest finansowana ze składek ubezpieczeniowych i z dochodów z oszczędności

3.74. Do tej pozycji należą następujące usługi finansowe. Rezultatem każdej z nich jest redystrybucja funduszy.

- a) Pozostałe ubezpieczenia osobowe i majątkowe. W ramach polisy pozostałych ubezpieczeń osobowych i majątkowych instytucja ubezpieczeniowa przyjmuje od klienta składkę i przechowuje ją aż do zażądania odszkodowania lub świadczenia albo do upłynięcia okresu ubezpieczenia. Instytucja ubezpieczeniowa inwestuje składkę, a uzyskany dochód z tytułu własności jest dodatkowym źródłem funduszy. Dochód z tytułu własności reprezentuje dochód nieuzyskany przez klienta i dlatego jest traktowany jako ukryty dodatek do faktycznej składki. Instytucja ubezpieczeniowa określa poziom faktycznych składek tak, aby suma składek i uzyskanego z nich dochodu z tytułu własności pomniejszona o spodziewane odszkodowania i świadczenia dała marżę, którą instytucja ubezpieczeniowa zatrzyma jako swoją produkcję globalną.

Produkcję globalną pozostałych ubezpieczeń osobowych i majątkowych oblicza się jako:

zarobione składki ogółem

powiększone o ukryte dodatki do składek (równe dochodowi z tytułu własności uzyskanemu na rezerwach technicznych)

pomniejszone o skorygowane należne odszkodowania i świadczenia.

Instytucja ubezpieczeniowa ma do swojej dyspozycji rezerwy obejmujące składki niezarobione (faktyczne składki dotyczące następnego okresu księgowego) i niewypłacone odszkodowania i świadczenia. Niewypłacone odszkodowania i świadczenia obejmują szkody, które jeszcze nie zostały zgłoszone, zostały zgłoszone, ale nie zostały jeszcze zlikwidowane, lub zostały zgłoszone i zlikwidowane, ale nie zostały jeszcze wypłacone. Rezerwy te nazywane są rezerwami technicznymi i są wykorzystywane do generowania dochodu z inwestycji. Zyski i straty z tytułu posiadania majątku nie są dochodem z inwestycji z rezerw techniczno-ubezpieczeniowych. Rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe mogą być inwestowane w ramach prowadzonej działalności drugorzędnej instytucji ubezpieczeniowej, np. wypożyczania mieszkań lub biur. W takim przypadku nadwyżka operacyjna netto uzyskana z tej drugorzędnej działalności jest dochodem z inwestowania rezerw techniczno-ubezpieczeniowych.

Właściwy poziom odszkodowań i świadczeń potrzebny do obliczenia produkcji globalnej określa się jako „skorygowane odszkodowania i świadczenia” i może być określony dwojako. Metodą oczekiwań szacuje się poziom skorygowanych odszkodowań i świadczeń według modelu opartego na poprzednim kształtowaniu się odszkodowań i świadczeń do zapłacenia przez instytucję ubezpieczeniową. W drugiej metodzie wykorzystuje się informacje księgowe: skorygowane odszkodowania i świadczenia otrzymuje się *ex post* jako odszkodowania i świadczenia faktycznie należne powiększone o zmianę w rezerwach na wyrównanie szkodowości, tj. funduszach odłożonych na wypadek nieoczekiwane dużych odszkodowań i świadczeń. W przypadku gdy rezerwy na wyrównanie szkodowości nie są wystarczające do przywrócenia normalnego poziomu skorygowanych odszkodowań i świadczeń, w celu obliczenia skorygowanych odszkodowań i świadczeń dodaje się składki z własnych funduszy. Główną cechą obu metod jest to, że nieoczekiwane duże odszkodowania i świadczenia nie doprowadzają do bardzo niskiej, a czasem nawet ujemnej produkcji globalnej.

Zmiany rezerw technicznych i rezerw na wyrównanie szkodowości w odpowiedzi na zmiany uregulowań dotyczących finansów rejestruje się jako inne zmiany wolumenu aktywów; są one nieistotne dla obliczenia produkcji globalnej. Jeżeli z powodu braku informacji nie jest możliwe stosowanie obu metod szacowania skorygowanych odszkodowań i świadczeń, może zajść konieczność szacowania produkcji globalnej przez sumowanie kosztów z uwzględnieniem normalnych zysków.

W przypadku ubezpieczeń przynoszących zysk, aby otrzymać produkcję globalną, odejmuje się zmianę rezerw na ubezpieczenia przynoszące zysk.

- b) Polisa ubezpieczeniowa na życie jest rodzajem programu oszczędnościowego. Przez szereg lat posiadacz polisy płaci składki instytucji ubezpieczeniowej w zamian za obietnicę uzyskania świadczeń w przyszłości. Korzyści te mogą być wyrażone w postaci formuły związanej ze składkami lub mogą zależeć od powodzenia, jakie instytucja ubezpieczeniowa ma przy inwestowaniu funduszy. Metoda obliczania produkcji globalnej w przypadku ubezpieczeń na życie oparta jest na tych samych ogólnych zasadach jak w przypadku pozostałych ubezpieczeń osobowych i majątkowych. Jednak z powodu odstępów czasowych między momentem otrzymania składek a momentem wypłacenia świadczeń należy wziąć specjalną poprawkę na zmiany rezerw technicznych. Produkcję globalną w przypadku ubezpieczeń na życie otrzymuje się w następujący sposób:

składki zarobione

powiększone o uzupełnienia do składek, *pomniejszone* o należne świadczenia,

pomniejszone o przyrost (powiększone o spadek) rezerw technicznych ubezpieczeń na życie.

Składki określa się dokładnie w ten sam sposób dla ubezpieczeń na życie, jak i dla pozostałych ubezpieczeń osobowych i majątkowych. Uzupełnienia do składek są istotniejsze w przypadku ubezpieczeń na życie niż w przypadku pozostałych ubezpieczeń osobowych i majątkowych. Świadczenia rejestruje się, gdy są one przyznawane lub wypłacane. W ramach ubezpieczeń na życie nie ma potrzeby szacowania skorygowanych świadczeń, gdyż w ramach polisy na życie nie występuje taka sama nieprzewidywalność płatności. Rezerwy techniczne ubezpieczeń na życie rosną każdego roku, gdyż wpłacane są nowe składki, a posiadaczom polisy przypisywany jest nowy dochód z inwestycji (ale nie wycofany przez nich), a z drugiej strony zmniejszają się z powodu wypłacanych świadczeń. Możliwe jest więc wyrażenie poziomu produkcji globalnej ubezpieczeń na życie jako różnica między łącznymi dochodami z inwestycji uzyskanymi z rezerw technicznych ubezpieczeń na życie a częścią tych dochodów faktycznie przypisaną posiadaczom polisy i dodaną do rezerw technicznych ubezpieczeń.

Gdy metoda ta jest niewykonalna ze względu na brak danych lub nie daje ona sensownych wyników, produkcję ubezpieczeń na życie oblicza się także jako sumę kosztów produkcji powiększoną o rezerwę na „normalny zysk”.

- c) Produkcję globalną reasekuracji należy określić dokładnie w taki sam sposób jak w przypadku pozostałych ubezpieczeń osobowych i majątkowych, które są reasekurowane.
- d) Produkcja globalna prowadzenia systemu ubezpieczeń społecznych zależy od sposobu jego organizacji. Przykłady organizacji takich systemów są następujące.
 - 1) Systemy zabezpieczenia społecznego są to systemy ubezpieczeń społecznych, które obejmują ogół społeczności i które są wprowadzane i kontrolowane przez sektor instytucji rządowych i samorządowych. Ich celem jest zapewnienie obywatelom świadczeń w celu zaspokojenia potrzeb związanych z podeszłym wiekiem, inwalidztwem lub śmiercią, chorobą, wypadkiem przy pracy, bezrobociem, opieką rodzinną, ochroną zdrowia itd. Jeżeli wyróżniane są odrębne jednostki, ich produkcja globalna jest określana w ten sam sposób jak cała nierynkowa produkcja globalna tj. jako suma kosztów. Jeżeli odrębne jednostki nie są wyróżniane, produkcja globalna zabezpieczenia społecznego jest włączana do produkcji globalnej na poziomie instytucji rządowych lub samorządowych, na którym ona działa.
 - 2) W przypadku gdy pracodawca tworzy swój własny system ubezpieczeń społecznych, wartość produkcji globalnej jest określana jako suma kosztów obejmująca szacunki zwrotu z wszelkich środków trwałych wykorzystanych w toku działalności programu. Wartość produkcji globalnej jest mierzona w ten sam sposób jak w przypadku, gdy pracodawca ustanawia odrębny fundusz emerytalno-rentowy do zarządzania programem.
 - 3) W przypadku gdy w imieniu pracodawcy systemem zarządza instytucja ubezpieczeniowa, wartością produkcji globalnej jest opłata pobierana przez instytucję ubezpieczeniową.

- 4) W przypadku systemu wielozakładowego wartość produkcji globalnej mierzona jest tak jak dla polis ubezpieczeniowych na życie: jest to dochód z inwestycji uzyskany przez system pomniejszony o kwotę dodaną do rezerw.
- e) Obliczanie produkcji globalnej systemów standaryzowanych gwarancji kredytowych zależy od rodzaju zaangażowanego producenta. Jeżeli system standaryzowanych gwarancji kredytowych działa jako producent rynkowy, wartość produkcji globalnej jest obliczana w ten sam sposób jak pozostałe ubezpieczenia osobowe i majątkowe. Jeżeli system działa jako producent nierynkowy, wartość produkcji globalnej oblicza się jako sumę kosztów.

Usługi związane z nieruchomościami (sekcja L)

- 3.75. Produkcja globalna usług na własne cele finalne właścicieli mieszkań jest wyceniana według szacowanej wartości czynszu, który musiałby zapłacić najemca podobnego mieszkania uwzględniając zarówno takie czynniki jak lokalizacja, udogodnienia związane z sąsiedztwem itd., jak też wielkość i jakość samego mieszkania. Podobne przypisanie umownego czynszu powinno być dokonane w odniesieniu do garaży umiejscowionych poza budynkiem mieszkalnym, wykorzystywanych przez właściciela na cele spożycia w związku z posiadaniem mieszkania. Wartość czynszu za mieszkania zamieszkiwane przez właściciela za granicą, np. domów letniskowych, nie powinna być rejestrowana jako część produkcji krajowej, ale jako import usług, a związana z tym nadwyżka operacyjna netto – jako dochód pierwotny otrzymany z zagranicy. Analogiczne zapisy są dokonywane w odniesieniu do mieszkań zamieszkiwanych przez właścicieli będących nierezydentami. W przypadku mieszkań, z których korzysta się w oznaczonym czasie, rejestrowana jest proporcjonalna część opłaty za usługę.

- 3.76. Aby oszacować wartość usług na własne cele finalne właścicieli mieszkań, stosuje się metodę warstwowania. Zasoby mieszkaniowe są uporządkowane według lokalizacji, charakteru mieszkania oraz innych czynników, które mają wpływ na czynsz. Aby otrzymać szacunkową wartość czynszu wszystkich zasobów mieszkaniowych, korzysta się z informacji o faktycznych cenach wynajmowanych mieszkań. Następnie średni faktyczny czynsz dla warstwy jest stosowany w odniesieniu do liczby mieszkań w danej warstwie. Jeżeli dostępne informacje pochodzą z badań próby, ubruttowienie do całkowitych zasobów mieszkaniowych dotyczy zarówno mieszkań wynajmowanych, jak i mieszkań zamieszkiwanych przez właścicieli. Szczegółowy proces ustalania czynszu dla poszczególnych warstw przeprowadzany jest dla roku bazowego, a następnie jest ekstrapolowany na kolejne okresy.
- 3.77. Czynsz, jaki ma być zastosowany do mieszkań zamieszkiwanych przez właściciela w metodzie warstwowania jest definiowany jako czynsz na rynku prywatnym ze względu na prawo do korzystania z nieumeblowanego mieszkania. W celu ustalenia umownie przypisanych czynszów wykorzystuje się czynsze za nieumeblowane mieszkania z wszystkich umów na rynku prywatnym. Włączone są w to czynsze na rynku prywatnym ustalone na niskim poziomie wskutek regulacji rządowych. Jeżeli źródłem informacji jest najemca, wartość zaobserwowanego czynszu jest skorygowana przez dodanie wszelkich specjalnych dodatków do czynszu, które są płacone bezpośrednio właścicielowi mieszkania. Jeżeli wielkość próby obserwowanych czynszów zdefiniowanych powyżej nie jest wystarczająco duża, zaobserwowane czynsze za umeblowane mieszkania mogą być wykorzystane do celów umownego przypisania, pod warunkiem że zostaną one skorygowane z uwzględnieniem umeblowania. Wyjątkowo mogą być także wykorzystane zwiększone czynsze za mieszkania stanowiące własność publiczną. Nie należy wykorzystywać niskich czynszów za mieszkania wynajmowane krewnym lub pracownikom.

3.78. Metoda warstwowania jest stosowana do ubruttowienia do wszystkich wynajmowanych mieszkań. Średni czynsz do przypisania umownego, jak opisano powyżej, może nie być odpowiedni dla niektórych segmentów rynku wynajmu mieszkań. Na przykład pomniejszone czynsze za mieszkania umeblowane lub zwiększone czynsze publiczne nie są właściwe dla odpowiednich faktycznie wynajmowanych mieszkań. W takim przypadku wymagana jest odrębna warstwa dla faktycznie wynajętych umeblowanych lub socjalnych mieszkań w połączeniu z odpowiednim średnim czynszem.

3.79. W przypadku braku wystarczająco dużego rynku wynajmu mieszkań, gdzie lokale charakteryzuje zamieszkiwanie przez właścicieli, dla tego zamieszkania przez właścicieli stosuje się metodę kosztu użytkowania.

Zgodnie z metodą kosztu użytkowania produkcja globalna usług mieszkaniowych jest sumą zużycia pośredniego, amortyzacji środków trwałych, pozostałych podatków pomniejszonych o dotacje związane z produkcją oraz nadwyżki operacyjnej netto.

Nadwyżka operacyjna netto jest obliczana przy zastosowaniu stałej rzeczywistej rocznej stopy zwrotu z wartości netto zasobów mieszkań zajmowanych przez właścicieli w cenach bieżących (koszt odtworzenia).

3.80. Produkcja globalna usług związanych z nieruchomościami w odniesieniu do budynków obliczana jest na podstawie wartości należnych czynszów.

Usługi związane z działalnością zawodową, naukową i techniczną (sekcja M); Usługi administracyjne i wspierające (sekcja N)

- 3.81. Produkcja globalna usług leasingu operacyjnego, takiego jak wynajem maszyn lub wyposażenia, jest obliczana jako wartość zapłaconych rat leasingowych. Leasing operacyjny różni się od leasingu finansowego: leasing finansowy oznacza finansowanie nabycia środków trwałych przez zaciągnięcie pożyczki od leasingodawcy przez leasingobiorcę. Płatności za leasing finansowy obejmują spłatę kwoty głównej i odsetek wraz z niewielką opłatą za świadczenie usług bezpośrednich (zob. rozdział 15: Umowy, umowy leasingu i licencje).
- 3.82. Prace badawczo-rozwojowe (B+R) są kreatywną pracą podejmowaną systematycznie w celu zwiększenia zasobów wiedzy i używania tych zasobów wiedzy do celów odkrywania i opracowywania nowych produktów, w tym ulepszonych wersji i cech istniejących produktów, lub odkrywania i opracowywania nowych, wydajniejszych procesów produkcji. B+R o znaczącym zakresie w stosunku do działalności podstawowej są rejestrowane jako działalność drugorzędna lokalnej JRD. Jeśli jest to możliwe, oddzielny lokalny JRD wyodrębnia się jako B+R.
- 3.83. Produkcję globalną usług B+R oblicza się następująco:
- a) B+R przeprowadzane przez wyspecjalizowane komercyjne laboratoria lub instytuty badawcze są wyceniane według przychodów ze sprzedaży, umów, prowizji, opłat itd. w standardowy sposób;

- b) produkcja globalna B+R na cele tego samego przedsiębiorstwa jest wyceniana na podstawie szacowanych cen bazowych, które byłyby zapłacone, gdyby badania były zlecone podwykonawcy. W przypadku braku rynku zlecenia podwykonawcom B+R o podobnym charakterze są one wyceniane jako suma kosztów produkcji powiększonych o wartość narzutu (z wyjątkiem producentów nierynkowych) na oszacowaną nadwyżkę operacyjną netto lub dochód mieszany;
- c) B+R przeprowadzane przez jednostki sektora instytucji rządowych i samorządowych, uniwersytety i niekomercyjne instytuty badawcze są wyceniane jako suma kosztów produkcji. Przychody ze sprzedaży B+R przez nierynkowych producentów wytwarzających te usługi są rejestrowane jako przychody z drugorzędnej produkcji globalnej rynkowej.

Wydatki na B+R odróżnia się od wydatków na kształcenie i szkolenie. Wydatki na B+R nie obejmują kosztów tworzenia oprogramowania jako pierwszo- lub drugorzędną działalność.

Usługi administracji publicznej i obrony narodowej, obowiązkowe ubezpieczenia społeczne (sekcja O)

- 3.84. Usługi administracji publicznej i obrony narodowej oraz obowiązkowe ubezpieczenia społeczne są świadczone jako usługi nierynkowe i wyceniane jak te usługi.

Usługi kształcenia (sekcja P); Usługi w zakresie usług zdrowotnych i pomocy społecznej (sekcja Q)

3.85. W przypadku usług kształcenia i usług zdrowotnych dokonuje się wyraźnego rozróżnienia między producentami rynkowymi a nierynkowymi oraz między rynkową a nierynkową produkcją globalną. Na przykład w przypadku niektórych rodzajów kształcenia i ochrony zdrowia instytucje rządowe (lub inne instytucje dzięki specjalnym dotacjom) mogą pobierać tylko symboliczne opłaty, natomiast za inne rodzaje usług związanych z kształceniem i specjalną ochroną zdrowia – mogą pobierać opłaty rynkowe. Innym przykładem jest sytuacja, gdy ten sam rodzaj usług (np. szkolnictwo wyższe) jest świadczony z jednej strony przez instytucje rządowe, a z drugiej, przez placówki komercyjne.

Usługi kształcenia i usługi zdrowotne nie obejmują działalności w zakresie B+R; usługi zdrowotne nie obejmują kształcenia w dziedzinie opieki medycznej, np. świadczonego przez szpitale akademickie.

Usługi kulturalne, rozrywkowe i rekreacyjne (sekcja R); Pozostałe usługi (sekcja S)

3.86. Produkcja książek, nagrań, filmów, oprogramowania, taśm, dysków itd. jest procesem dwuetapowym i jest mierzona następująco:

- 1) produkcja globalna oryginałów – produktów własności intelektualnej – jest mierzona według cen zapłaconych w przypadku sprzedaży, lub, przy braku sprzedaży, według cen bazowych zapłaconych za podobne oryginały, kosztów ich produkcji (z uwzględnieniem narzutu na nadwyżkę operacyjną netto) lub zdyskontowanej wartości przyszłych przychodów spodziewanych z wykorzystania ich w produkcji;

- 2) właściciel tych aktywów może je wykorzystać bezpośrednio do produkcji kopii w następnych okresach. Jeżeli właściciel udzielił licencji innym producentom na wykorzystanie oryginału w produkcji, produkcją globalną usług są opłaty, prowizje, tantiemy itd. uzyskane z licencji. Jednak sprzedaż oryginałów stanowi ujemne nakłady na środki trwałe.

Prywatne gospodarstwa domowe jako pracodawcy (sekcja T)

- 3.87. Produkcja globalna usług gospodarstw domowych świadczonych przez zatrudnionych opłacanych pracowników jest wyceniana według kosztów związanych z zatrudnieniem tych pracowników; obejmuje to wynagrodzenie w naturze takie jak żywność lub zakwaterowanie.

ZUŻYCIE POŚREDNIE (P.2)

- 3.88. *Definicja:* Zużycie pośrednie obejmuje wartość wyrobów i usług wykorzystanych jako nakłady w procesie produkcji, wyłączając środki trwałe, których zużycie jest rejestrowane jako amortyzacja środków trwałych. Wyroby i usługi są albo przekształcone, albo wykorzystane w procesie produkcji.

3.89. Zużycie pośrednie obejmuje następujące przypadki graniczne:

- a) wyroby i usługi wykorzystane jako nakłady w działalności pomocniczej.
Powszechnymi przykładami takiej działalności są: zakupy, sprzedaż, marketing, księgowość, przetwarzanie danych, transport, magazynowanie, konserwacja, ochrona itp. Wyroby i usługi te nie są oddzielane od tych, które zużywane są w działalności podstawowej (lub drugorzędnej) lokalnej JRD;
- b) wyroby i usługi otrzymane od innej lokalnej JRD tej samej jednostki instytucjonalnej;
- c) wynajem środków trwałych, tj. leasing operacyjny maszyn, samochodów, oprogramowania i oryginałów dzieł;
- d) opłaty za krótkoterminowe umowy, umowy leasingu i licencje rejestrowane jako aktywa nieprodukowane; nie obejmuje to zakupu takich aktywów nieprodukowanych;
- e) składki, wpłaty lub należności płacone na rzecz niekomercyjnych stowarzyszeń gospodarczych (zob. pkt 3.35);
- f) pozycje nie zaliczane do akumulacji brutto, takie jak:
 - 1) niedrogie narzędzia do powszechnych zastosowań, takie jak piły, szpadle, noże, siekiery, młotki, śrubokręty, klucze maszynowe oraz inne narzędzia ręczne; małe urządzenia, takie jak podręczne kalkulatory. Wszystkie wydatki na takie dobra trwałe są rejestrowane jako zużycie pośrednie;

- 2) regularne konserwacje i naprawy środków trwałych wykorzystywanych w produkcji;
 - 3) usługi szkolenia pracowników, badania rynku i podobne działalności zakupione od agencji zewnętrznych lub świadczone przez odrębną lokalną JRD tej samej jednostki instytucjonalnej;
 - 4) wydatki na prace badawczo-rozwojowe będą traktowane jako nakłady na środki trwałe, gdy osiągnięty zostanie wystarczająco wysoki poziom wiarygodności i porównywalności szacunków państw członkowskich;
- g) wydatki poniesione przez pracowników, refundowane przez pracodawców, na przedmioty niezbędne dla wykorzystania w produkcji, takie jak uzgodnione z pracodawcą zakupy na własne potrzeby narzędzi lub odzieży ochronnej;
- h) wydatki pracodawców, z których korzystają zarówno oni sami jak i ich pracownicy, gdy jest to niezbędne dla produkcji. Przykłady:
- 1) zwrot kosztów poniesionych przez pracowników w trakcie pełnienia obowiązków służbowych w związku z podróżą, rozłąką, przeprowadzką i reprezentacją;

- 2) poprawa warunków w miejscu pracy.

W punktach dotyczących kosztów związanych z zatrudnieniem (D.1) przedstawiono wykaz odpowiednich wydatków (zob. pkt 4.07);

- i) opłaty za usługi w zakresie pozostałych ubezpieczeń osobowych i majątkowych, dokonywane przez lokalne JRD (zob. rozdział 16 „Ubezpieczenia”). W celu zarejestrowania jako zużycie pośrednie jedynie opłaty za usługę zapłacone składki ubezpieczeniowe powinny być pomniejszone o np. wypłacone odszkodowania i świadczenia oraz zmianę netto rezerw aktuarialnych. Zmianę netto rezerw aktuarialnych przypisuje się do danej lokalnej JRD w proporcji do zapłaconych składek;
- j) FISIM zakupione przez producentów będących rezydentami;
- k) nierynkowa produkcja globalna banku centralnego powinna być w całości przypisana do zużycia pośredniego innych pośredników finansowych.

3.90. Zużycie pośrednie nie obejmuje:

- a) pozycji traktowanych jako akumulacja brutto, takich jak:
 - 1) aktywa o wyjątkowej wartości;
 - 2) nakłady na poszukiwanie złóż;

- 3) znaczne ulepszenia wykraczające poza te wymagane do utrzymania środków trwałych w dobrym stanie technicznym. Przykładem jest renowacja, rekonstrukcja lub rozbudowa;
 - 4) oprogramowanie zakupione lub wytworzone na własne potrzeby;
 - 5) broń wojskowa i sprzęt potrzebny do jej dostarczenia.
- b) wydatków traktowanych jako zakup aktywów nieprodukowanych. Przykładami są długoterminowe umowy, umowy leasingu i licencje (zob. rozdział 15);
 - c) wydatków pracodawców, traktowanych jako wynagrodzenia w naturze;
 - d) zużycia przez producentów rynkowych lub producentów na własne potrzeby usług ogólnospołecznych świadczonych przez jednostki sektora instytucji rządowych i samorządowych (usługi te są traktowane jako spożycie ogólnospołeczne w sektorze instytucji rządowych i samorządowych);
 - e) wyrobów i usług wytworzonych i wykorzystanych w tym samym okresie księgowym i w tej samej lokalnej JRD (nie są one także rejestrowane jako produkcja globalna);
 - f) płatności za licencje i opłaty rządowe, które są traktowane jako pozostałe podatki związane z produkcją;
 - g) płatności za licencje na korzystanie z zasobów naturalnych (np. gruntów) są traktowane jako czynsze, tj. płatności dochodu z tytułu własności.

Czas rejestracji i wyceny zużycia pośredniego

- 3.91. Produkty wykorzystane do zużycia pośredniego są rejestrowane i wyceniane w momencie ich wprowadzenia do procesu produkcji. Są one wyceniane w cenach nabycia podobnych wyrobów lub usług w momencie ich wykorzystania.
- 3.92. Jednostki produkcyjne nie rejestrują bezpośrednio wykorzystania wyrobów w produkcji. Rejestrują one zakupy wyrobów przeznaczonych do wykorzystania jako nakłady pomniejszone o przyrost wyrobów traktowanych jako zapasy.

SPOŻYCIE (P.3, P.4)

3.93. Stosowane są dwie koncepcje spożycia:

- a) spożycie (P.3);
- b) spożycie skorygowane (P.4).

Spożycie jest wydatkiem na towary i usługi wykorzystywane przez gospodarstwa domowe, instytucje niekormercyjne działające na rzecz gospodarstw domowych oraz sektor instytucji rządowych i samorządowych w celu zaspokojenia indywidualnych i zbiorowych potrzeb. Z drugiej strony – spożycie skorygowane odnosi się do nabycia przez te sektory towarów i usług konsumpcyjnych. Różnica między tymi pojęciami polega na traktowaniu określonych towarów i usług finansowanych przez sektor instytucji rządowych i samorządowych lub instytucji niekomercyjnych działających na rzecz gospodarstw domowych, ale dostarczanych gospodarstwom domowym jako transfery socjalne w naturze.

Spożycie (P.3)

3.94. *Definicja:* Spożycie obejmuje wydatki poniesione przez jednostki instytucjonalne będące rezydentami na towary i usługi wykorzystywane dla zaspokojenia bezpośrednich, indywidualnych i zbiorowych potrzeb członków społeczeństwa.

3.95. Spożycie w sektorze gospodarstw domowych obejmuje następujące przykłady:

- a) usługi na własne cele finalne właścicieli mieszkań;
- b) dochody w naturze, takie jak:
 - 1) wyroby i usługi otrzymane jako dochód w naturze przez pracowników;
 - 2) wyroby i usługi wytworzone jako produkcja globalna przez spółki nieposiadające osobowości prawnej będące własnością gospodarstw domowych, zatrzymane na cele spożycia przez członków gospodarstwa domowego. Przykładami są tu: żywność i inne produkty rolne, usługi mieszkaniowe na własne cele finalne właścicieli mieszkań oraz usługi domowe świadczone przez zatrudnionych opłacanych pracowników (służących, kucharzy, ogrodników, kierowców itp.);

- c) pozycje nietraktowane jako zużycie pośrednie, takie jak:
 - 1) materiały na cele drobnych remontów i malowania wewnątrz mieszkań, przeprowadzanych zarówno przez najemców jak i przez właścicieli;
 - 2) materiały na cele napraw i konserwacji dóbr konsumpcyjnych trwałego użytku, włączając pojazdy;
- d) pozycje nietraktowane jako nakłady inwestycyjne, w szczególności dobra konsumpcyjne trwałego użytku, które pełnią swoją funkcję przez wiele okresów księgowych; obejmuje to przeniesienie własności niektórych dóbr trwałego użytku z przedsiębiorstwa na gospodarstwo domowe;
- e) usługi finansowe w zamian za opłatę bezpośrednią oraz część FISIM wykorzystywana przez gospodarstwa domowe do celów spożycia;
- f) usługi ubezpieczeniowe w kwocie ukrytej opłaty za usługę;
- g) usługi funduszy emerytalno-rentowych w kwocie ukrytej opłaty za usługę;
- h) płatności gospodarstw domowych za udzielone licencje, zezwolenia itp., które uważane są za zakup usług (zob. pkt 4.79 i 4.80);
- i) zakup produktu końcowego po cenach nieuzasadnionych ekonomicznie, np. opłaty za wejście do muzeum.

3.96. Spożycie w sektorze gospodarstw domowych nie obejmuje:

- a) transferów socjalnych w naturze, takich jak wydatki poniesione początkowo przez gospodarstwa domowe, ale następnie refundowane z ubezpieczenia społecznego, np. niektóre wydatki medyczne;
- b) pozycji traktowanych jako zużycie pośrednie lub akumulacja brutto, takich jak:
 - 1) wydatki gospodarstw domowych będących właścicielami przedsiębiorstw nieposiadających osobowości prawnej, jeżeli są one związane z prowadzoną działalnością gospodarczą – np. na dobra trwałego użytku, takie jak pojazdy, meble lub urządzenia elektryczne (nakłady brutto na środki trwałe), a także na towary niebędące dobrami trwałego użytku, takie jak paliwo (traktowane jako zużycie pośrednie);
 - 2) wydatki ponoszone przez właściciela mieszkania na malowanie, utrzymanie i remonty mieszkania lub domu, które nie są zwykle ponoszone przez najemców (traktowane jako zużycie pośrednie w produkcji usług mieszkaniowych);
 - 3) zakup mieszkań (traktowany jako nakłady brutto na środki trwałe);
 - 4) wydatki na aktywa o wyjątkowej wartości (traktowane jako akumulacja brutto);
- c) pozycji traktowanych jako nabycie aktywów nieprodukowanych, w szczególności zakupu ziemi;
- d) wszystkich płatności gospodarstw domowych, które należy traktować jako podatki (zob. pkt 4.79 i 4.80);

- e) składek, wpłat i należności płaconych przez gospodarstwa domowe na rzecz INKgd, takich jak związki zawodowe, towarzystwa zawodowe, stowarzyszenia konsumentów, kościoły oraz kluby społeczne, kultury, rekreacyjne i sportowe;
- f) dobrowolnych transferów pieniężnych lub w naturze dokonywanych przez gospodarstwa domowe na rzecz organizacji dobroczynnych, humanitarnych i pomocy.

3.97. Spożycie w sektorze instytucji niekomercyjnych działających na rzecz gospodarstw domowych (INKgd) obejmuje dwie odrębne kategorie:

- a) wartość wyrobów i usług wytworzonych przez INKgd, innych niż nakłady inwestycyjne na własne potrzeby i innych niż zakupione przez gospodarstwa domowe i pozostałe jednostki;
- b) wydatki poniesione przez INKgd na wyroby lub usługi wytworzone przez producentów rynkowych, które są dostarczane gospodarstwom domowym na cele spożycia — bez żadnego ich przekształcenia — jako transfery socjalne w naturze.

3.98. Spożycie (P.3) sektora instytucji rządowych i samorządowych obejmuje dwie kategorie wydatków, podobne do kategorii z INKgd:

- a) wartość wyrobów i usług wytworzonych przez sektor instytucji rządowych i samorządowych (P.1), poza nakładami inwestycyjnymi na własne potrzeby (odpowiadającą kategorii P.12), produkcją globalną rynkową (P.11) i płatnościami za produkcję globalną nierynkową (P.131);

- b) wydatki poniesione przez sektor instytucji rządowych i samorządowych na wyroby i usługi wytworzone przez producentów rynkowych, które są dostarczane gospodarstwom domowym bez żadnego przekształcenia, jako transfery socjalne w naturze (D.632). Instytucje rządowe i samorządowe płacą za te wyroby i usługi, które sprzedający dostarczają gospodarstwom domowym.

3.99. Przedsiębiorstwa nie ponoszą wydatków na spożycie. Wyroby i usługi wykorzystywane przez gospodarstwa domowe na spożycie, kupowane przez te jednostki, są albo wykorzystywane w zużyciu pośrednim, albo dostarczane pracownikom jako wynagrodzenia w naturze, tj. spożycie przypisane umownie gospodarstwom domowym.

Spożycie skorygowane (P.4)

3.100. *Definicja:* Spożycie skorygowane obejmuje towary i usługi nabyte przez jednostki instytucjonalne będące rezydentami dla bezpośredniego zaspokojenia (indywidualnych czy zbiorowych) ludzkich potrzeb.

3.101. *Definicja:* Wyroby i usługi przeznaczone na cele spożycia indywidualnego („towary i usługi indywidualne”) są nabywane przez gospodarstwo domowe i wykorzystywane dla zaspokojenia potrzeb członków tego gospodarstwa. Wyroby i usługi indywidualne posiadają następujące cechy charakterystyczne:

- a) możliwe jest zaobserwowanie i zarejestrowanie nabycia wyrobów i usług przez indywidualne gospodarstwo domowe lub jego członka wraz z czasem, kiedy miało ono miejsce;
- b) gospodarstwo domowe zgodziło się na zaopatrzenie w wyroby i skorzystanie z usługi i podejmuje działania niezbędne do ich realizacji, na przykład pójście do szkoły lub kliniki;
- c) wyroby i usługi muszą być tego rodzaju, iż ich nabycie przez jedno gospodarstwo domowe lub osobę, bądź też grupę osób, wyklucza ich nabycie przez inne gospodarstwa domowe czy osoby.

3.102. *Definicja:* Usługi ogólnospołeczne są usługami na cele spożycia ogólnospołecznego, które są równocześnie dostarczane wszystkim członkom społeczeństwa lub wszystkim członkom wyróżnionych grup społeczeństwa, takich jak wszystkie gospodarstwa domowe żyjące w danym regionie. Usługi ogólnospołeczne posiadają następujące cechy charakterystyczne:

- a) mogą być świadczone równocześnie każdemu członkowi społeczeństwa lub określonym grupom społeczeństwa, w danym regionie czy miejscowości;
- b) sposób korzystania z takich usług jest zwykle bierny i nie wymaga wyraźnej zgody czy aktywnego uczestnictwa wszystkich osób, których usługi te dotyczą;
- c) świadczenie danej osobie usługi ogólnospołecznej nie zmniejsza wielkości usługi dostępnej innym członkom tego samego społeczeństwa lub grupy społeczeństwa.

3.103. Wszystkie wydatki ponoszone przez gospodarstwo domowe na spożycie są indywidualne. Wszystkie wyroby i usługi dostarczane przez INKgd są traktowane jako indywidualne.

3.104. Granica między wyrobami i usługami indywidualnymi a ogólnospołecznymi, dostarczonymi przez jednostki sektora instytucji rządowych i samorządowych, jest wytyczona na podstawie klasyfikacji sektora instytucji rządowych i samorządowych (COFOG).

Wszystkie wydatki sektora instytucji rządowych i samorządowych na spożycie w ramach każdej z następujących kategorii należy traktować jako spożycie indywidualne:

- a) 7.1 Produkty, przyrządy i urządzenia medyczne
 - 7.2 Usługi ambulatoryjne
 - 7.3 Usługi szpitalne
 - 7.4 Usługi w zakresie publicznej ochrony zdrowia;
- b) 8.1 Usługi związane z rekreacją i sportem
 - 8.2 Usługi w zakresie kultury;
- c) 9.1 Edukacja przedszkolna i w zakresie szkoły podstawowej
 - 9.2 Edukacja w zakresie szkoły średniej
 - 9.3 Szkolnictwo policealne

- 9.4 Szkolnictwo wyższe
- 9.5 Edukacja nieprzyporządkowana do konkretnego poziomu
- 9.6 Dodatkowe usługi na potrzeby edukacji;
- d) 10.1 Świadczenia związane z chorobą i niepełnosprawnością
- 10.2 Świadczenia związane ze starzeniem się
- 10.3 Świadczenia dla osób uprawnionych do świadczeń z tytułu śmierci bliskiego
- 10.4 Świadczenia na rzecz rodzin i dzieci
- 10.5 Świadczenia z tytułu bezrobocia
- 10.6 Zasiłki mieszkaniowe
- 10.7 Świadczenia dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, gdzie indziej niesklasyfikowane.

3.105. Alternatywnie wydatki sektora instytucji rządowych i samorządowych na spożycie indywidualne odpowiadają działowi 14 klasyfikacji spożycia indywidualnego według celu (Coicop), który to dział obejmuje następujące grupy:

14.1 Zasiłki mieszkaniowe (równoznaczne z COFOG grupa 10.6)

14.2 Zdrowie (równoznaczne z COFOG grupy 7.1–7.4)

14.3 Rekreacja i kultura (równoznaczne z COFOG grupy 8.1 i 8.2)

14.4 Edukacja (równoznaczne z COFOG grupy 9.1–9.6)

14.5 Ochrona socjalna (równoznaczne z COFOG grupy 10.1–10.5 oraz grupa 10.7).

3.106. Spożycie ogólnospoleczne stanowi pozostałą część spożycia w sektorze instytucji rządowych i samorządowych.

Obejmują one następujące grupy klasyfikacji COFOG:

- a) działalność ogólnopaństwowa (dział 1);
- b) obrona narodowa (dział 2);
- c) bezpieczeństwo i porządek publiczny (dział 3);
- d) sprawy gospodarcze (dział 4);
- e) ochrona środowiska (dział 5);

- f) gospodarka mieszkaniowa i komunalna (dział 6);
- g) administracja centralna, instytucje regulacyjne, upowszechnianie ogólnie dostępnych informacji i danych statystycznych (wszystkie działy);
- h) prace badawczo-rozwojowe (wszystkie działy).

3.107. Zależności pomiędzy różnymi zastosowanymi pojęciami spożycia obrazuje tablica 3.2.

Tablica 3.2 – Sektor ponoszący wydatki				
	Sektor instytucji rządowych i samorządowych	INKgd	Gospodarstwa domowe	Nabycie ogółem
Spożycie indywidualne	X (= transfery socjalne w naturze)	X (= transfery socjalne w naturze)	X	Spożycie indywidualne skorygowane sektora gospodarstw domowych
Spożycie ogólnospołeczne	X	0	0	Spożycie ogólnospołeczne skorygowane sektora instytucji rządowych i samorządowych
Ogółem	Spożycie w sektorze instytucji rządowych i samorządowych	Spożycie w sektorze INKgd	Spożycie w sektorze gospodarstw domowych	Spożycie skorygowane = spożycie ogółem

X: ma zastosowanie

0: nie ma zastosowania

- 3.108. Spożycie w sektorze INKgd jest w całości spożyciem indywidualnym. Spożycie skorygowane ogółem jest równe sumie spożycia skorygowanego w sektorze gospodarstw domowych oraz spożycia skorygowanego w sektorze instytucji rządowych i samorządowych.
- 3.109. Nie występują tu transfery socjalne w naturze z udziałem sektora zagranica (choć istnieją takie transfery w formie pieniężnej). Spożycie skorygowane ogółem jest równe spożyciu ogółem.

Czas rejestracji i wycena spożycia

- 3.110. Wydatki na towary są rejestrowane w momencie zmiany prawa własności; wydatki na usługi są natomiast rejestrowane wtedy, gdy usługi zostały zrealizowane.
- 3.111. Wydatki na towary na podstawie umowy sprzedaży ratalnej lub podobnej umowy kredytowej (a także umowy leasingu finansowego), powinny być rejestrowane w momencie dostawy, nawet jeśli w momencie tym nie nastąpiła zmiana prawa własności.
- 3.112. Spożycie na własne potrzeby jest rejestrowane wtedy, gdy zostaje wytworzona produkcja przeznaczona na cele własnego spożycia.
- 3.113. Spożycie w sektorze gospodarstw domowych jest rejestrowane w cenach nabycia. Cena ta jest ceną faktycznie płaconą przez nabywcę za produkty w momencie ich zakupu. Szczegółową definicję znaleźć można w pkt 3.06.

- 3.114. Wyroby i usługi dostarczane jako wynagrodzenie pracowników w naturze, są wyceniane w cenach bazowych, jeżeli zostały wytworzone przez pracodawcę, lub w cenach nabycia zapłaconych przez pracodawcę, jeżeli zostały przez niego zakupione.
- 3.115. Wyroby i usługi zatrzymane na cele własnego spożycia są rejestrowane w cenach bazowych.
- 3.116. Spożycie w sektorze instytucji rządowych i samorządowych lub w sektorze INKgd produktów wytworzonych przez te sektory są rejestrowane w momencie wyprodukowania, który jest także momentem dostawy takich usług przez te sektory. W przypadku spożycia wyrobów i usług dostarczanych przez te sektory za pośrednictwem producentów rynkowych – momentem rejestracji jest moment dostawy.
- 3.117. Spożycie (P.3) w sektorze instytucji rządowych i samorządowych lub w sektorze INKgd jest równe sumie produkcji globalnej tych sektorów (P.1) *powiększonej* o wydatki poniesione na produkty dostarczane gospodarstwu domowemu za pośrednictwem producentów rynkowych, część transferów socjalnych w naturze (D.632) i *pomniejszonej* o płatności dokonane przez inne jednostki, produkcję globalną rynkową (P.11), płatności za produkcję globalną nierynkową (P.131) i nakłady inwestycyjne na własne potrzeby (P.12).

Czas rejestracji i wyceny spożycia skorygowanego

- 3.118. Towary i usługi są nabywane przez jednostki instytucjonalne wtedy, gdy jednostki te stają się nowymi właścicielami wyrobów lub gdy zrealizowana zostaje dostawa usług do tych jednostek.
- 3.119. Nabycie (spożycie skorygowane) jest wyceniane w cenach nabycia zapłaconych przez jednostki, które poniosły wydatki.

- 3.120. Transfery w naturze, inne niż transfery socjalne w naturze otrzymywane od sektora instytucji rządowych i samorządowych oraz od INKgd, są traktowane tak, jakby były transferami pieniężnymi. Podobnie, wartości towarów i usług są rejestrowane jako wydatki poniesione przez jednostki instytucjonalne, które te towary i usługi nabyły.
- 3.121. Wartości obu agregatów, spożycia i spożycia skorygowanego, są takie same. Towary i usługi nabyte przez gospodarstwa domowe rezydentów poprzez transfery socjalne w naturze są zatem wyceniane w tych samych cenach, w których są one wyceniane w agregatach dotyczących wydatków.

AKUMULACJA BRUTTO (P.5)

- 3.122. Akumulacja brutto obejmuje:
- a) nakłady brutto na środki trwałe (P.51g):
 - 1) amortyzację środków trwałych (P.51c);
 - 2) akumulację netto (P.51n);
 - b) przyrost rzeczowych środków obrotowych (P.52);
 - c) nabycie pomniejszone o rozdysponowanie aktywów o wyjątkowej wartości (P.53).
- 3.123. Akumulacja brutto jest mierzona z uwzględnieniem amortyzacji środków trwałych. Akumulacja netto uzyskiwana jest poprzez odjęcie amortyzacji środków trwałych od akumulacji brutto.

Nakłady brutto na środki trwałe (P.51g)

3.124. *Definicja:* Nakłady brutto na środki trwałe (P.51) obejmują nabycie pomniejszone o rozdysponowanie środków trwałych przez producentów będących rezydentami w ciągu danego okresu, powiększone o określone wartości wynikające z podniesienia walorów aktywów nieprodukowanych zrealizowane w wyniku działalności produkcyjnej producentów czy jednostek instytucjonalnych. Środki trwałe to aktywa produkowane wykorzystywane przy produkcji przez więcej niż jeden rok.

3.125. Nakłady brutto na środki trwałe obejmują zarówno wartości dodatnie, jak i ujemne:

a) wartości dodatnie:

- 1) nowe lub istniejące nabyte środki trwałe;
- 2) środki trwałe wytworzone i zatrzymane przez producenta na własne cele (włączając produkcję środków trwałych na własny rachunek nie w pełni ukończoną lub dojrzałą);
- 3) nowe lub istniejące środki trwałe nabyte w ramach wymiany barterowej;
- 4) nowe lub istniejące środki trwałe otrzymane jako transfery kapitałowe w naturze;
- 5) nowe lub istniejące środki trwałe nabyte przez użytkownika na podstawie umowy leasingu finansowego;
- 6) znaczące ulepszenia środków trwałych i obiektów zabytkowych;
- 7) naturalny wzrost tych aktywów naturalnych, z których uzyskiwana jest powtarzalna produkcja;

b) wartości ujemne, tzn. rozdysponowanie środków trwałych rejestrowane jako ujemne nabycie:

- 1) sprzedane istniejące środki trwałe;
- 2) istniejące środki trwałe przekazane w drodze wymiany barterowej;
- 3) istniejące środki trwałe przekazane jako transfery kapitałowe w naturze.

3.126. Elementy składowe rozdysponowania środków trwałych nie obejmują:

- a) amortyzacji środków trwałych (która obejmuje przewidywane normalne przypadkowe szkody);
- b) nadzwyczajnych strat, takich jak wynikające z suszy lub innych klęsk żywiołowych (rejestrowanych jako inne zmiany wolumenu aktywów).

3.127. Wyróżnia się następujące rodzaje nakładów brutto na środki trwałe:

- 1) budynki mieszkalne;
- 2) pozostałe budynki i budowle; obejmuje to znaczne udoskonalenia gruntów;
- 3) maszyny i urządzenia, takie jak statki, samochody i komputery;
- 4) systemy uzbrojenia;
- 5) kultywowane zasoby biologiczne, np. drzewa i inwentarz żywy;

- 6) koszty przeniesienia prawa własności do aktywów, takich jak grunty, umowy, umowy leasingu i licencje;
- 7) prace badawczo-rozwojowe, w tym produkcja swobodnie dostępnych prac badawczo-rozwojowych. Wydatki na ten cel będą traktowane jako nakłady na środki trwałe dopiero wtedy, gdy osiągnięty zostanie wysoki poziom wiarygodności i porównywalności szacunków państw członkowskich;
- 8) nakłady na poszukiwanie złóż;
- 9) oprogramowanie komputerowe i bazy danych;
- 10) oryginały przedsięwzięć kulturalnych, dzieł literackich lub artystycznych;
- 11) pozostałe prawa własności intelektualnej.

3.128. Znaczne udoskonalenia gruntów obejmują:

- a) pozyskiwanie gruntów z morza za pomocą budowanych w tym celu tam, murów oporowych lub zapór;
- b) wylesianie, oczyszczanie gruntów z kamieni itp., dla umożliwienia rozpoczęcia ich wykorzystania w produkcji po raz pierwszy;

- c) osuszanie bagien lub nawadnianie terenów pustynnych za pomocą budowy grobli, rowów melioracyjnych i kanałów nawadniających; zapobieganie powodzi lub erozji morskiej czy rzecznej za pomocą budowy falochronów, murów oporowych czy wałów przeciwpowodziowych.

Działalność ta może prowadzić do utworzenia znacznych nowych budowli, takich jak mury oporowe, wały przeciwpowodziowe i zapory, jednak budowle te nie są wykorzystywane do produkcji innych wyrobów i usług, ale służą do pozyskania większej ilości lub lepszej jakości gruntów, które są używane w produkcji jako aktywa nieprodukowane. Na przykład zaporą wybudowaną dla produkcji energii elektrycznej pełni odmienną funkcję od zapory wybudowanej dla odgradzenia morza. Jako udoskonalenie gruntu powinna być rejestrowana jedynie budowla tego drugiego rodzaju.

3.129. Nakłady na środki trwałe obejmują następujące przypadki graniczne:

- a) nabycie przez gospodarstwa domowe na cele mieszkalne: łodzi, barek, wozów mieszkalnych i przyczep kempingowych oraz wszelkich związanych z nimi obiektów, takich jak np. garaże;
- b) budowle i sprzęt wykorzystywany przez wojsko;
- c) broń lekką i pojazdy opancerzone wykorzystywane przez jednostki niezmilitaryzowane;
- d) przyrost inwentarza żywego wykorzystywanego do produkcji przez wiele lat, takiego jak stado hodowlane, bydło mleczne, owce hodowane dla uzyskania wełny i zwierzęta pociągowe;

- e) przyrost zasadzeń wieloletnich, tzn. drzew owocowych, winorośli, kuczukowca, palm itp.;
- f) udoskonalenia istniejących środków trwałych wykraczające poza zwykłą konserwację i naprawy;
- g) nabycie środków trwałych na podstawie umowy leasingu finansowego;
- h) koszty końcowe, tj. duże koszty związane z likwidacją, np. koszty likwidacji elektrowni atomowych lub koszty oczyszczania składowisk odpadów.

3.130. Nakłady brutto na środki trwałe nie obejmują:

- a) transakcji ujętych w zużyciu pośrednim, takich jak:
 - 1) zakup niewielkich narzędzi do celów produkcji;
 - 2) zwykłe konserwacje i naprawy;
 - 3) nabycie środków trwałych używanych w ramach umowy leasingu operacyjnego (zob. także rozdział 15: Umowy, umowy leasingu i licencje). Dla przedsiębiorstwa, które korzysta z takiego środka trwałego, opłaty dzierżawne są traktowane jako zużycie pośrednie. Dla właściciela tego środka trwałego koszt nabycia jest rejestrowany jako nakłady brutto na środki trwałe;

- b) transakcji rejestrowanych jako przyrost rzeczowych środków obrotowych;
 - 1) zwierząt przeznaczonych na ubój, włączając drób;
 - 2) drzew przeznaczonych na budulec (produkcja niezakończona);
- c) maszyn i urządzeń nabytych przez gospodarstwa domowe na cele spożycia;
- d) zysków i strat z tytułu posiadania środków trwałych;
- e) strat w środkach trwałych z tytułu klęsk żywiołowych, np. zniszczeń aktywów kultywowanych i inwentarza żywego przez ogniska chorób (i zwykle nieobjętych ubezpieczeniem) lub szkód z tytułu katastrofalnych powodzi, wiatrów czy pożarów lasów;
- f) funduszy odłożonych lub przeniesionych do rezerwy bez przeznaczenia na faktyczny zakup lub konstrukcję konkretnego dobra majątkowego, np. funduszu rządowego na rzecz infrastruktury.

3.131. Nakłady brutto na środki trwałe w formie udoskonaleń istniejących środków trwałych są rejestrowane jako nabycie nowych środków trwałych tego samego rodzaju.

3.132. Produkty własności intelektualnej są wynikiem prac badawczo-rozwojowych, badań lub innowacji prowadzących do poszerzenia wiedzy, których wykorzystanie jest ograniczone przez prawo lub inne środki ochrony.

Przykładem produktów własności intelektualnej są:

- a) wyniki prac badawczo-rozwojowych;
- b) wyniki poszukiwania złóż mierzone jako koszty faktycznych wierceń próbnych, badań podłoża i innych, koszty transportu itp.;
- c) oprogramowanie komputerowe i duże bazy danych przeznaczone do wykorzystania w produkcji przez okres dłuższy niż jeden rok;
- d) oryginały przedsięwzięć kulturalnych, dzieł literackich lub artystycznych w postaci rękopisów, modeli, filmów, nagrań dźwiękowych itp.

3.133. Koszty przeniesienia prawa własności poniesione przez nowego właściciela, zarówno w odniesieniu do środków trwałych, jak i niefinansowych aktywów nieprodukowanych, obejmują:

- a) obciążenia poniesione w związku z przyjęciem dostawy aktywów (nowych lub istniejących) w wymaganym miejscu i czasie, takie jak opłaty za transport, montaż, wzniesienie itp.;

- b) opłaty i prowizje takie, jak honoraria płacone geodetom, inżynierom, prawnikom, rzeczoznawcom itp. oraz prowizje płacone pośrednikom w obrocie nieruchomościami, sprzedawcom aukcyjnym itp.;
- c) podatki płacone przez nowego właściciela za przeniesienie prawa własności aktywów. Podatki te to podatki od usług pośredników oraz wszelkie podatki od przeniesienia prawa własności, ale nie podatki od zakupionych aktywów.

Wszystkie te koszty powinny być rejestrowane przez nowego właściciela jako nakłady brutto na środki trwałe.

Czas rejestracji i wyceny nakładów brutto na środki trwałe

3.134. Nakłady brutto na środki trwałe są rejestrowane w momencie przeniesienia prawa własności środków trwałych na jednostkę instytucjonalną, która zamierza je wykorzystać w produkcji.

Zasada ta jest modyfikowana w przypadku:

- a) leasingu finansowego, gdy przeniesienie własności z leasingodawcy na leasingobiorcę jest przypisane umownie;
- b) nakładów brutto na środki trwałe na własne potrzeby, które są rejestrowane w momencie ich produkcji.

3.135. Nakłady brutto na środki trwałe są wyceniane w cenach nabycia, łącznie z kosztami związanymi z montażem i innymi kosztami przeniesienia prawa własności. Gdy środki trwałe są produkowane na własne potrzeby, wtedy wyceniane są w cenach bazowych podobnych środków trwałych, a jeśli takie ceny nie są dostępne – według kosztów produkcji powiększonych o narzut (z wyjątkiem producentów nierynkowych) na nadwyżkę operacyjną netto lub dochód mieszany.

- 3.136. Nabycie produktów własności intelektualnej jest wyceniane w różny sposób:
- a) w odniesieniu do nakładów na poszukiwanie złóż: według kosztów przeprowadzonych wierceń próbnych i odwiertów oraz kosztów związanych z umożliwieniem podjęcia tych działań, takich jak badania podłoża czy inne;
 - b) w odniesieniu do oprogramowania komputerowego: według cen nabycia – w przypadku zakupu na rynku lub według oszacowanej ceny bazowej, a jeśli cena taka nie jest dostępna – według kosztów produkcji powiększonych o narzut (z wyjątkiem producentów nierynkowych), gdy oprogramowanie zostało opracowane we własnym zakresie;
 - c) w odniesieniu do oryginałów przedsięwzięć kulturalnych, dzieł literackich lub artystycznych: według ceny zapłaconej przez nabywcę w momencie sprzedaży lub, jeśli nie dochodzi do sprzedaży, dopuszczalne są następujące metody szacowania:
 - (i) według cen bazowych płaconych za podobne oryginały;
 - (ii) według sumy kosztów produkcji powiększonych o narzut (z wyjątkiem producentów nierynkowych) na nadwyżkę operacyjną netto, lub
 - (iii) według zdyskontowanej wartości spodziewanych przychodów.
- 3.137. Rozdysponowanie istniejących środków trwałych poprzez ich sprzedaż jest wyceniane w cenach bazowych po odjęciu wszelkich kosztów związanych z przeniesieniem prawa własności poniesionych przez sprzedającego.

- 3.138. Koszty przeniesienia prawa własności mogą dotyczyć zarówno aktywów produkowanych, włączając środki trwałe, jak i aktywów nieprodukowanych, takich jak grunty.

W przypadku aktywów produkowanych – koszty te są włączone w ceny nabycia.

W przypadku gruntów i innych aktywów nieprodukowanych koszty te są rozdzielone na poniesione przy zakupie oraz przy sprzedaży i rejestrowane w oddzielnej pozycji klasyfikacji nakładów brutto na środki trwałe.

Amortyzacja środków trwałych (P.51c)

- 3.139. *Definicja:* Amortyzacja środków trwałych (P.51c) jest obniżeniem wartości posiadanych środków trwałych w wyniku normalnego zużycia i starzenia się. Szacowane obniżenie wartości obejmuje rezerwę na straty środków trwałych w wyniku przypadkowych uszkodzeń, od których można się ubezpieczyć. Amortyzacja środków trwałych obejmuje przewidywane koszty końcowe, takie jak koszty likwidacji elektrowni atomowych, platform wiertniczych lub koszty oczyszczania składowiska odpadów. Takie koszty końcowe są rejestrowane jako amortyzacja środków trwałych na koniec okresu ich eksploatacji, podczas gdy koszty końcowe są rejestrowane jako nakłady brutto na środki trwałe.
- 3.140. Amortyzację środków trwałych oblicza się dla wszystkich środków trwałych (z wyjątkiem zwierząt), w tym dla praw własności intelektualnej, znacznych udoskonaleń gruntów i kosztów przeniesienia własności dotyczących aktywów nieprodukowanych.

- 3.141. Amortyzacja środków trwałych różni się od amortyzacji stosowanej do celów podatkowych lub amortyzacji wykazywanej w rachunkowości przedsiębiorstw. Amortyzacja środków trwałych jest szacowana na podstawie stanu środków trwałych i spodziewanego przeciętnego ekonomicznego okresu użytkowania różnych kategorii tych aktywów. W przypadku braku informacji bezpośrednich stan środków trwałych oblicza się metodą permanentnej inwentaryzacji. Stan środków trwałych wycenia się w cenach nabycia z bieżącego okresu.
- 3.142. Straty środków trwałych, będące rezultatem przypadkowych szkód, od których można się ubezpieczyć, brane są pod uwagę w obliczeniach przeciętnego okresu eksploatacji tych środków. Dla gospodarki ogółem szkody przypadkowe, zaistniałe w czasie okresu księgowego, będą równe lub zbliżone do średniej. W przypadku poszczególnych jednostek lub grup jednostek rzeczywiste i przeciętne szkody mogą się różnić. W tym przypadku dla sektorów wszelkie różnice są rejestrowane jako inne zmiany wolumenu środków trwałych.
- 3.143. Amortyzacja środków trwałych jest obliczana metodą liniową, zgodnie z którą odpisów od wartości środków trwałych dokonuje się według stałej stawki, w czasie całego okresu eksploatacji środka.

- 3.144. W niektórych przypadkach stosuje się metodę geometryczną, gdy wymaga tego charakter spadku wydajności środków trwałych.
- 3.145. W systemie rachunków amortyzacja środków trwałych jest rejestrowana pod każdą pozycją bilansującą, wykazywaną według zapisu brutto i netto. Zapis brutto oznacza rejestrowanie przed odjęciem amortyzacji środków trwałych, zapis netto oznacza rejestrowanie pozycji bilansującej po odjęciu amortyzacji środków trwałych.

Przyrost rzeczowych środków obrotowych (P.52)

- 3.146. *Definicja:* Przyrost rzeczowych środków obrotowych jest mierzony według wartości pozycji wprowadzonych do rzeczowych środków obrotowych pomniejszonej o wartość pozycji wycofanych z rzeczowych środków obrotowych oraz o wartość wszelkich powtarzających się strat wyrobów traktowanych jako zapasy.
- 3.147. Z uwagi na fizyczne starzenie się, przypadkowe zniszczenia lub drobne kradzieże, powtarzające się straty mogą powstawać w odniesieniu do wszystkich rodzajów wyrobów należących do rzeczowych środków obrotowych i będą to np.:
- a) straty w materiałach;
 - b) straty w produkcji niezakończonej;
 - c) straty w wyrobach gotowych;
 - d) straty w wyrobach do odsprzedaży (np. kradzieże w sklepach).

3.148. Rzeczowe środki obrotowe składają się z następujących kategorii:

a) materiały:

Materiały obejmują wszystkie rodzaje produktów utrzymywanych w magazynie z zamiarem ich wykorzystania jako zużycie pośrednie w produkcji; kategoria ta obejmuje produkty utrzymywane jako zapasy przez sektor instytucji rządowych i samorządowych. Pozycje takie jak złoto, diamenty itp. są uwzględnione, jeżeli są przeznaczone do wykorzystania przemysłowego lub innej produkcji;

b) produkcja niezakończona:

Produkcja niezakończona obejmuje produkcję globalną wytworzoną, ale jeszcze nie zakończoną. Jest ona rejestrowana w rzeczowych środkach obrotowych u jej producenta. Przykłady form, jakie może przyjąć produkcja niezakończona, są następujące:

- 1) uprawy roślinne w okresie wzrostu;
- 2) drzewa i inwentarz żywy przed osiągnięciem dojrzałości;
- 3) obiekty w trakcie budowy (z wyjątkiem tych wytwarzanych na podstawie umowy sprzedaży zawartej „z góry” lub wytwarzanych we własnym zakresie, które są traktowane jako nakłady na środki trwałe);
- 4) inne nieukończone środki trwałe, np. statki i platformy wiertnicze;
- 5) częściowo ukończone badania dla potrzeb ocen prawnych i ekspertyz;

- 6) częściowo ukończone produkcje filmowe;
- 7) częściowo ukończone programy komputerowe.

Produkcję niezakończoną rejestruje się dla wszelkich procesów produkcyjnych, które nie są zakończone na koniec danego okresu. Jest to istotne w rachunkach kwartalnych, np. zbiory niezbrane w ciągu danego kwartału.

Zmniejszenia produkcji niezakończonej mają miejsce wtedy, gdy proces produkcji zostaje zakończony. W tym momencie cała produkcja niezakończona jest przekształcana w wyroby gotowe;

- c) wyroby gotowe:

Wyroby gotowe jako część rzeczowych środków obrotowych obejmują produkty, których producent nie zamierza dalej przetwarzać przed dostarczeniem ich innym jednostkom instytucjonalnym;

- d) wyroby do odsprzedaży:

Wyroby do odsprzedaży stanowią wyroby nabyte w celu ich odsprzedaży w niezmienionej formie.

Czas rejestracji i wyceny przyrostu rzeczowych środków obrotowych

- 3.149. Czas rejestracji i wyceny przyrostu rzeczowych środków obrotowych powinny być spójne z czasem rejestracji i wyceny pozostałych transakcji dotyczących produktów. Odnosi się to szczególnie do zużycia pośredniego (np. do materiałów), produkcji globalnej (np. produkcji niezakończonych i produkcji globalnej z magazynowania produktów rolnych) oraz nakładów brutto na środki trwałe (np. produkcji niezakończonych). Jeżeli wyroby są przetwarzane za granicą przy zmianie własności ekonomicznej, muszą być uwzględnione w eksporcie (a potem w imporcie). Eksport jest odzwierciedlony w równoczesnym zmniejszeniu rzeczowych środków obrotowych, a odpowiadający temu późniejszy import jest rejestrowany jako zwiększenie rzeczowych środków obrotowych (jeśli importowane towary nie są niezwłocznie wykorzystane lub sprzedane).
- 3.150. Przy obliczaniu przyrostu rzeczowych środków obrotowych wyroby wprowadzane do rzeczowych środków obrotowych są wyceniane w momencie ich wprowadzenia, a wyroby wycofywane z tych środków – w momencie ich wycofania.
- 3.151. Ceny stosowane do wyceny wyrobów przy przyroście rzeczowych środków obrotowych ustala się następująco:
- a) produkcja globalna w postaci wyrobów gotowych przekazywanych do rzeczowych środków obrotowych producenta jest wyceniana tak, jakby była sprzedana w tym momencie, w bieżących cenach bazowych;
 - b) uzupełnienie zapasów produkcji niezakończonych jest wyceniane w proporcji do oszacowanej bieżącej ceny bazowej wyrobu gotowego;
 - c) zmniejszenie produkcji niezakończonych związane z wycofywaniem aktywów z rzeczowych środków obrotowych, gdy produkcja ta jest zakończona, wycenia się w bieżących cenach bazowych niegotowego produktu;

- d) wyroby wyprowadzane z rzeczowych środków obrotowych w celu ich sprzedaży wycenia się w cenach bazowych;
- e) wyroby do odsprzedaży wprowadzane do rzeczowych środków obrotowych pośredników w handlu hurtowym i detalicznym itp. wycenia się według faktycznych lub szacowanych cen ich nabycia przez handlowca;
- f) wyroby do odsprzedaży wycofywane z rzeczowych środków obrotowych wycenia się w cenach nabycia, po których mogą być one odtworzone w momencie wycofywania (a nie w momencie ich nabycia).

3.152. Straty wynikłe z fizycznego starzenia się, podlegające ubezpieczeniu przypadkowe uszkodzenia lub drobne kradzieże są rejestrowane i wyceniane następująco:

- a) w odniesieniu do materiałów: jako materiały faktycznie wycofywane w celu ich zużycia w produkcji (zużycie pośrednie);
- b) w odniesieniu do produkcji niezakończonych: jako pomniejszenie przyrostu produkcji powstałej w tym samym okresie;
- c) w odniesieniu do wyrobów gotowych i wyrobów do odsprzedaży: traktuje się je jako materiały wycofane według bieżących cen wyrobów nieuszkodzonych.

3.153. W przypadku braku informacji stosuje się następujące metody przybliżone do oszacowania przyrostu rzeczowych środków obrotowych:

- a) gdy zmiany wolumenu rzeczowych środków obrotowych są regularne, dopuszczalną metodą przybliżoną jest pomnożenie zmiany wolumenu rzeczowych środków obrotowych przez średnią cenę dla danego okresu. W przypadku rzeczowych środków obrotowych w posiadaniu użytkowników lub pośredników w handlu hurtowym lub detalicznym stosuje się ceny nabycia; w przypadku rzeczowych środków obrotowych w posiadaniu producentów stosuje się ceny bazowe;
- b) gdy ceny przedmiotowych wyrobów pozostają na stałym poziomie, wahania wolumenu rzeczowych środków obrotowych nie unieważniają przybliżonego szacowania zmiany rzeczowych środków obrotowych przez pomnożenie zmiany wolumenu przez średnią cenę;
- c) gdy zarówno wolumen, jak i ceny rzeczowych środków obrotowych zmieniają się znacznie w ciągu okresu księgowego, wymagane są bardziej wyszukane metody przybliżone. Może to być, na przykład, kwartalna wycena przyrostu rzeczowych środków obrotowych lub wykorzystanie informacji o rozkładzie wahań w okresie księgowym (wahania mogą być największe pod koniec roku kalendarzowego, w okresie żniw itp.);

- d) jeżeli dostępne są informacje o wartościach na początek i koniec okresu (np. w sprzedaży hurtowej lub w handlu detalicznym, w przypadku których występuje wiele różnych produktów), ale nie ma żadnych odrębnych informacji na temat cen i wolumenu, wtedy szacuje się przyrost wolumenu między początkiem i końcem okresu. Jedną z metod oszacowania zmiany wolumenu jest szacowanie stałych wskaźników rotacji według rodzajów produktów.

Sezonowe zmiany cen mogą odzwierciedlać różnice jakości, np. ceny wyprzedaży czy posezonowe ceny owoców i warzyw. Te zmiany jakości są traktowane jako zmiany wolumenu.

Nabycie pomniejszone o rozdysponowanie aktywów o wyjątkowej wartości (P.53)

- 3.154. *Definicja:* Aktywa o wyjątkowej wartości są wyrobami niefinansowymi, które zasadniczo nie są wykorzystywane do celów produkcji czy spożycia; w normalnych warunkach, wraz z upływem czasu, nie pogarszają się ich własności fizyczne oraz są one nabywane i przechowywane głównie jako lokata wartości.
- 3.155. Aktywa o wyjątkowej wartości obejmują następujące rodzaje towarów:
- a) kamienie i metale szlachetne, takie jak diamenty, złoto niemonetarne, platyna, srebro itp.;

- b) antyki i dzieła sztuki, takie jak obrazy, rzeźby itp.;
- c) inne aktywa o wyjątkowej wartości, takie jak biżuteria z kamieni i metali szlachetnych, pozycje kolekcjonerskie.

3.156. Te rodzaje towarów są rejestrowane jako nabycie lub rozdysponowanie aktywów o wyjątkowej wartości w następujących przypadkach:

- a) nabycia lub rozdysponowania złota niemonetarnego, srebra itp. przez banki centralne i innych pośredników finansowych;
- b) nabycia lub rozdysponowania tych towarów przez przedsiębiorstwa, których podstawowa lub drugorzędna działalność nie obejmuje produkcji lub handlu takimi towarami. Takie nabycie lub rozdysponowanie nie jest uwzględniane w zużyciu pośrednim lub w nakładach brutto na środki trwałe tych przedsiębiorstw;
- c) nabycia lub rozdysponowania takich towarów przez gospodarstwa domowe. Takie nabycie nie jest uwzględnione w spożyciu gospodarstw domowych.

W ESA, zgodnie z konwencją, jako nabycie lub rozdysonowanie aktywów o wyjątkowej wartości rejestruje się także następujące przypadki:

- a) nabycie lub rozdysonowanie takich towarów przez jubilerów i pośredników w handlu dziełami sztuki (zgodnie z ogólną definicją aktywów o wyjątkowej wartości nabycie takich towarów przez wspomniane osoby powinno być rejestrowane jako przyrost rzeczowych środków obrotowych);
- b) nabycie lub rozdysonowanie takich towarów przez muzea (zgodnie z ogólną definicją aktywów o wyjątkowej wartości nabycie takich towarów przez muzea powinno być rejestrowane jako nakłady brutto na środki trwałe).

Dzięki tej konwencji unika się częstej reklasyfikacji pomiędzy trzema głównymi rodzajami nakładów inwestycyjnych, tzn. pomiędzy nabyciem pomniejszonym o rozdysonowanie aktywów o wyjątkowej wartości, nakładami brutto na środki trwałe oraz przyrostem rzeczowych środków obrotowych, np. w przypadku transakcji dotyczących tych towarów pomiędzy gospodarstwami domowymi a pośrednikami w handlu dziełami sztuki.

- 3.157. Produkcja aktywów o wyjątkowej wartości jest wyceniana w cenach bazowych. Wszystkie pozostałe rodzaje nabycia aktywów o wyjątkowej wartości są wyceniane w cenach nabycia, włączając wszelkie opłaty czy prowizje zapłacone agentom. Ceny te obejmują także marże handlowe, gdy zakupu dokonano od pośredników handlowych. Rozdysonowanie aktywów o wyjątkowej wartości jest wyceniane w cenach uzyskanych przez sprzedających po odjęciu wszelkich opłat czy prowizji zapłaconych agentom lub innym pośrednikom. Nabycie pomniejszone o rozdysonowanie aktywów o wyjątkowej wartości pomiędzy sektorami rezydentów znosi się, pozostają tylko marże agentów lub pośredników handlowych.

EKSPORT I IMPORT TOWARÓW I USŁUG (P.6 I P.7)

- 3.158. *Definicja:* Eksport towarów i usług obejmuje transakcje dotyczące towarów i usług (sprzedaż, wymianę barterową, dary lub darowizny) dokonywane przez rezydentów na rzecz nierezydentów.
- 3.159. *Definicja:* Import towarów i usług obejmuje transakcje dotyczące towarów i usług (zakupy, wymianę barterową, dary lub darowizny) dokonywane przez nierezydentów na rzecz rezydentów.
- 3.160. Eksport i import towarów i usług nie obejmuje:
- a) handlu pomiędzy zakładami tego samego przedsiębiorstwa, tzn.:
 - 1) dostaw na rzecz nierezydentów dokonywanych przez oddziały będące nierezydentami należące do przedsiębiorstw będących rezydentami, tzn. sprzedaży dokonywanej za granicą przez zagraniczne oddziały wielonarodowych przedsiębiorstw posiadanych/kontrolowanych przez rezydentów;
 - 2) dostaw na rzecz rezydentów dokonywanych przez oddziały będące rezydentami należące do przedsiębiorstw będących nierezydentami, tzn. sprzedaży dokonywanej przez krajowe oddziały wielonarodowych przedsiębiorstw zagranicznych;

- b) przepływów dochodów pierwotnych za granicę lub z zagranicy, takich jak koszty związane z zatrudnieniem, odsetki i przychody z inwestycji bezpośrednich. Przychody z inwestycji bezpośrednich mogą obejmować niemożliwą do wyodrębnienia część dotyczącą świadczenia różnych usług, takich jak szkolenie pracowników, usługi zarządzania oraz wykorzystanie patentów i znaków towarowych;
- c) transgranicznej sprzedaży lub zakupu aktywów finansowych lub aktywów nieprodukowanych takich jak grunty.

3.161. Import i eksport towarów i usług powinny być podzielone na:

- a) dostawy wewnątrzunijne;
- b) import i eksport poza UE.

Oba te rodzaje nazywane są importem i eksportem.

Eksport i import towarów (P.61 i P.71)

3.162. Import i eksport towarów zachodzi, gdy dokonywane jest przekazanie prawa własności ekonomicznej między rezydentami i nierezydentami. Ma to zastosowanie niezależnie od odpowiadających tym transakcjom przemieszczeniom towarów przez granicę.

- 3.163. W przypadku dostaw między przedsiębiorstwami powiązаныmi (oddziałami, jednostkami zależnymi, zagranicznymi podmiotami zależnymi): przekazanie prawa własności ekonomicznej powinno być przypisane umownie w każdym przypadku dostaw towarów pomiędzy tymi przedsiębiorstwami. Ma to zastosowanie wyłącznie, gdy zakład otrzymujący towary przejmuje odpowiedzialność za podejmowanie decyzji o poziomie dostaw i cen, po których ich produkty są dostarczone na rynek.
- 3.164. Eksport towarów zachodzi bez przemieszczania towarów przez granicę w następujących przypadkach:
- a) towary wyprodukowane przez jednostki będące rezydentami działające na wodach międzynarodowych są sprzedawane bezpośrednio nierezydentom za granicą. Przykładem takich towarów jest ropa naftowa, gaz ziemny, produkty rybołówstwa, mienie uratowane przez ratownictwo morskie;
 - b) środki transportu i inne wyposażenie ruchome niezwiązane z żadną stałą lokalizacją;
 - c) towary, które zostały utracone lub zniszczone po przekazaniu praw własności, ale zanim przekroczyły granicę państwa eksportera;
 - d) pośrednictwo handlowe (merchanting) tj. zakup towaru przez rezydenta od nierezydenta, a następnie odsprzedaż tego towaru innemu nierezydentowi, bez przeniesienia własności ekonomicznej towaru na pośrednika handlowego.

Analogiczne przypadki występują w przypadku importu towarów.

- 3.165. Import i eksport towarów obejmuje transakcje dokonywane między rezydentami a nierezydentami, dotyczące:
- a) złota niemonetarnego;
 - b) srebra kruszcowego, diamentów oraz innych metali i kamieni szlachetnych;
 - c) banknotów i monet wycofanych z obiegu oraz nieemitowanych papierów wartościowych (wycenionych jako towary, a nie według wartości nominalu);
 - d) energii elektrycznej, gazu i wody;
 - e) inwentarza żywego przewożonego przez granice;
 - f) paczek pocztowych;
 - g) eksportu sektora instytucji rządowych i samorządowych obejmującego towary finansowane w formie dotacji i pożyczek;
 - h) towarów przekazywanych na własność do lub z organizacji zajmujących się gromadzeniem zapasów interwencyjnych;
 - i) towarów dostarczanych przez przedsiębiorstwa będące rezydentami do ich oddziałów zagranicznych będących nierezydentami, z wyjątkiem obrotu uszlachetniającego;
 - j) towarów dostarczanych przedsiębiorstwom będącym rezydentami przez ich oddziały zagraniczne będące nierezydentami, z wyjątkiem obrotu uszlachetniającego;

- k) przemycanych towarów i produktów niezgłoszonych do opodatkowania podatkiem, takim jak cła importowe i VAT;
- l) pozostałych nierejestrowanych na granicy przesyłek, takich jak dary i te przekazy, które nie przekraczają ustalonej minimalnej wartości.

3.166. Następujące towary nie są zaliczane do importu i eksportu, mimo że mogły przekroczyć granicę państwową innego państwa:

- a) towary przewożone przez państwo tranzytem;
- b) towary przekazywane do lub z ambasad będących własnością danego państwa, baz wojskowych lub innych enklaw wewnątrz granic innego państwa;
- c) środki transportu i inne rodzaje sprzętu ruchomego, czasowo przekraczające granicę, bez żadnej zmiany własności ekonomicznej, np. urządzenia budowlane używane do celów montażu lub budowy za granicą;
- d) sprzęt i inne towary wysyłane za granicę do przetworzenia, konserwacji, napraw i drobnych remontów; dotyczy to również towarów poddawanych znaczącej zmianie fizycznej, dokonywanej za granicą;
- e) inne towary, które przejściowo opuszczają dane państwo i które zazwyczaj są zwracane w ciągu roku w oryginalnym stanie i bez przeniesienia praw własności ekonomicznej.

Przykładem są towary wysyłane za granicę na wystawy i do celów rozrywki, towary objęte umowami leasingu operacyjnego, w tym umowami leasingu trwającymi szereg lat, oraz towary zwrócone bez dokonania ich sprzedaży nierezydentom;

- f) towary przeznaczone do sprzedaży konsygnacyjnej, które zostały utracone lub zniszczone po przekroczeniu granicy, ale przed przekazaniem praw własności.

3.167. Import i eksport towarów są rejestrowane w momencie przekazania prawa własności towarów. Przekazanie prawa własności następuje w momencie, w którym jednostki zaangażowane w transakcję rejestrują ją w swoich dokumentach księgowych lub na rachunkach. Może to nie być zbieżne z różnymi etapami procesu będącego przedmiotem umowy, takimi jak:

- a) moment przyjęcia zobowiązania (data zawarcia umowy);
- b) moment dostarczenia towarów i usług oraz nabycia wierzytelności dotyczącej płatności (data dostawy);
- c) moment uregulowania tej wierzytelności (data płatności).

3.168. Import i eksport towarów powinny być wyceniane na bazie „dostarczone na statek” na granicy państwa eksportera (FOB). Wartość ta odpowiada:

- a) wartości towarów w cenach bazowych;

- b) powiększonej o koszty transportu i innych usług związanych z dostawą poniesione do granicy państwa eksportera, łącznie z kosztami załadunku poniesionymi przez przewoźnika dokonującego dalszego transportu;
- c) powiększonej o wszelkie podatki od eksportowanych towarów pomniejszone o dotacje do tych towarów; w przypadku dostaw wewnątrzunijnych pozycja ta obejmuje VAT i inne podatki od towarów płacone w państwie eksportera.

W tablicach podaży i wykorzystania oraz w symetrycznych tablicach przepływów międzygałęziowych import towarów według poszczególnych grup produktów jest wyceniany według ceny CIF (koszt ubezpieczenie fracht) na granicy państwa importera.

- 3.169. *Definicja:* Cena CIF jest ceną towaru dostarczonego do granicy państwa importera lub ceną usługi dostarczonej rezydentowi, przed opłaceniem wszelkich ceł importowych i innych podatków związanych z importem lub marży handlowej i transportowej wewnątrz państwa.
- 3.170. W pewnych sytuacjach może być konieczne określenie przybliżonych lub zastępczych miar wartości FOB, np.:
- a) towary będące przedmiotem wymiany barterowej są wyceniane w cenach bazowych, które mogłyby być otrzymane, gdyby towary te sprzedano za gotówkę;
 - b) dla wyceny transakcji między przedsiębiorstwami powiązаныmi co do zasady stosuje się faktyczne wartości transferów. Jednak jeżeli różnią się one od cen rynkowych, zastępuje się je oszacowanym odpowiednikiem ceny rynkowej;

- c) towary transferowane w ramach umowy leasingu finansowego są wyceniane na podstawie ceny nabycia płaconej przez leasingodawcę, a nie według skumulowanej wartości rat leasingowych;
- d) import towarów szacowany na podstawie danych celnych (dla handlu poza UE) lub informacji z systemu Intrastat (dla handlu wewnątrzunijnego). Zasada wyceny FOB nie jest stosowana dla tych źródeł danych; wykorzystywane są odpowiednio: wartość CIF na granicy UE oraz wartości CIF na granicy państwowej. Z uwagi na fakt, że wartości FOB są wykorzystywane tylko na najwyższym poziomie zagregowanym, a wartości CIF są wykorzystywane na poziomie grup produktów, zmiany sposobu wyceny są stosowane jedynie na najwyższym poziomie zagregowanym, a zmiana taka jest określana jako dostosowanie CIF/FOB;
- e) import i eksport towarów szacowane na podstawie informacji otrzymywanych z badań lub różnego rodzaju informacji otrzymywanych *ad hoc*. W takich przypadkach uzyskuje się wartość sprzedaży ogółem w podziale na produkty. Szacunkowa wartość jest oparta na cenach nabycia, a nie na wartościach FOB.

Eksport i import usług (P.62 i P.72)

- 3.171. *Definicja:* Eksport usług obejmuje wszystkie usługi świadczone przez rezydentów na rzecz nierezydentów.
- 3.172. *Definicja:* Import usług obejmuje wszystkie usługi świadczone przez nierezydentów na rzecz rezydentów.

3.173. Eksport usług obejmuje następujące przypadki:

- a) transport towarów eksportowanych po przekroczeniu przez te towary granicy państwa eksportera, dokonywany przez przewoźnika będącego rezydentem (przypadki 2 i 3 w tabelicy 3.3);
- b) transport towarów importowanych dokonywany przez przewoźnika będącego rezydentem:
 - 1) do granicy państwa eksportera, gdy towary są wyceniane według FOB, dla skompensowania wartości transportu ujętej w wartości FOB (przypadek 3 w tabelicy 3.4);
 - 2) do granicy państwa importera, gdy towary są wyceniane według CIF, dla skompensowania wartości transportu ujętej w wartości CIF (przypadki 3 i 2 CIF w tabelicy 3.4);
- c) transport towarów dokonywany przez rezydentów na rzecz nierezydentów niezwiązany z importem lub eksportem towarów (np. transport towarów, które nie opuszczają państwa jako eksport lub transport towarów poza terytorium państwa);
- d) transport pasażerski świadczony na rzecz nierezydentów przez przewoźników będących rezydentami;
- e) działalność związana z przetwarzaniem i naprawami wykonywana na rzecz nierezydentów; działalność ta powinna być rejestrowana w ujęciu netto, tj. jako eksport usług z wyłączeniem wartości przetwarzanych lub naprawianych towarów;
- f) montaż urządzeń wykonywany za granicą, gdy przedsięwzięcie, ze swej natury, jest ograniczone w czasie;

- g) usługi finansowe świadczone przez rezydentów na rzecz nierezydentów obejmujące zarówno wyraźnie określone opłaty, jak i ukryte opłaty za usługę, takie jak FISIM;
- h) usługi ubezpieczeniowe świadczone przez rezydentów na rzecz nierezydentów w kwocie ukrytej opłaty za usługę;
- i) wydatki turystów będących nierezydentami oraz osób będących w podróży służbowej. Wydatki te zalicza się do usług; dla potrzeb tablic podaży i wykorzystania oraz symetrycznych tablic przepływów międzygałęziowych niezbędne jest dokonanie podziału według produktów składowych;
- j) wydatki nierezydentów na usługi zdrowotne i usługi kształcenia, świadczone przez rezydentów; pozycja ta obejmuje usługi świadczone zarówno na terytorium państwa, jak i za granicą;
- k) usługi na własne cele finalne nierezydentów będących właścicielami domów letniskowych (zob. pkt 3.77);
- l) honoraria i opłaty licencyjne, których otrzymywanie jest związane z autoryzowanym wykorzystaniem praw własności intelektualnych, takich jak patenty, prawa autorskie, znaki towarowe, technologie produkcyjne, franchising itp., a także z wykorzystaniem, w formie umów licencyjnych, wytworzonych oryginałów lub prototypów, takich jak rękopisy, obrazy itp. przez nierezydentów na rzecz rezydentów.

3.174. Istnieje odpowiednik importu usług będący odzwierciedleniem wykazu eksportu usług w pkt 3.173, a dalszego objaśnienia wymaga tylko import następujących usług.

3.175. Import usług transportowych obejmuje następujące przypadki:

- a) transport towarów eksportowanych świadczony przez przewoźnika będącego nierezydentem do granicy państwa eksportera – dla skompensowania wartości transportu ujętej w wartości FOB eksportowanych towarów (przypadek 4 w tablicy 3.3);
- b) transport towarów importowanych świadczony przez przewoźnika będącego nierezydentem:
 - 1) od granicy państwa eksportera jako oddzielna usługa transportu, gdy importowane towary są wyceniane według FOB (przypadki 4 i 5 FOB w tablicy 3.4);
 - 2) od granicy państwa importera jako oddzielna usługa transportu, gdy przywożone towary są wyceniane według CIF (w tym przypadku wartość usługi transportu pomiędzy granicami państw eksportera i importera jest już uwzględniona w wartości CIF towaru; przypadek 4 w tablicy 3.4);
- c) transport towarów dokonywany przez nierezydentów na rzecz rezydentów niezwiązany z importem lub eksportem towarów (np. transport towarów tranzytem wykonywany poza terytorium państwa);
- d) międzynarodowy lub krajowy transport pasażerski świadczony na rzecz rezydentów przez przewoźników będących nierezydentami.

Import usług transportowych nie obejmuje transportu towarów eksportowanych świadczonego przez przewoźników niebędących rezydentami, po przekroczeniu przez nie granicy państwa eksportera (przypadki 5 i 6 w tablicy 3.3). Eksport towarów jest wyceniany według FOB i wszystkie takie usługi transportowe odnoszą się do transakcji dokonywanych pomiędzy nierezydentami, tzn. pomiędzy przewoźnikiem a importerem będącymi nierezydentami. Ma to zastosowanie wtedy, gdy te usługi transportu opłacane są przez eksportera na podstawie umów eksportowych CIF.

- 3.176. W odniesieniu do bezpośrednich zakupów dokonywanych przez rezydentów za granicą import obejmuje wszystkie zakupy towarów i usług dokonane przez rezydentów podczas podróży za granicę w celach służbowych lub osobistych. Z uwagi na różny sposób ujęcia należy wyodrębnić dwie kategorie:
- a) wszystkie wydatki związane ze sprawami służbowymi poniesione przez osoby będące w podróży służbowej stanowią zużycie pośrednie;
 - b) wszystkie pozostałe wydatki, niezależnie czy poniesione przez osoby będące w podróży służbowej czy przez innych podróżnych, stanowią spożycie gospodarstw domowych.
- 3.177. Import i eksport usług są rejestrowane w momencie ich świadczenia. Czas ten jest zbieżny z czasem ich wyprodukowania. Import usług jest wyceniany w cenach nabycia, a eksport usług – w cenach bazowych.

Tablica 3.3 – Ujęcie transportu towarów eksportowanych

Terytorium państwa	Terytorium pomiędzy	Terytorium państwa importera
1. przewoźnik będący rezydentem ⇒	2. przewoźnik będący rezydentem ⇒	3. przewoźnik będący rezydentem ⇒
4. przewoźnik będący nierezydentem ⇒	5. przewoźnik będący nierezydentem ⇒	6. przewoźnik będący nierezydentem ⇒

	Ekspert towarów (FOB)	Ekspert usług	Import towarów (CIF/FOB)	Import usług
1.	x	-	-	-
2.	-	x	-	-
3.	-	x	-	-
4.	x	-	-	x
5.	-	-	-	-
6.	-	-	-	-

3.178. Wyjaśnienia do tablicy: pierwsza część tablicy wskazuje, że istnieje sześć różnych możliwości transportu towarów eksportowanych, które zależą od tego czy przewoźnik jest rezydentem oraz od tego, gdzie odbywa się transport: z miejsca na terytorium państwa do granicy państwowej, od granicy państwowej do granicy państwa importera lub od granicy państwa importera do miejsca wewnątrz państwa importera. W drugiej części tablicy dla każdej z tych sześciu możliwości wskazano, czy koszty transportu powinny być rejestrowane jako eksport towarów, eksport usług, import towarów czy import usług.

Tablica 3.4 – Ujęcie transportu towarów importowanych

Terytorium państwa	Terytorium pomiędzy	Terytorium państwa eksportera
1. przewoźnik będący rezydentem ⇐	2. przewoźnik będący rezydentem ⇐	3. przewoźnik będący rezydentem ⇐
4. przewoźnik będący nierezydentem ⇐	5. przewoźnik będący nierezydentem ⇐	6. przewoźnik będący nierezydentem ⇐

	Wycena importowanych towarów	Import towarów	Import usług	Eksport towarów (FOB)	Eksport usług
1.	CIF/FOB	-	-	-	-
2.	FOB CIF	- x	- -	- -	- x
3.	CIF/FOB	x	-	-	x
4.	CIF/FOB	-	x	-	-
5.	FOB CIF	- x	x -	- -	- -
6.	CIF/FOB	x	-	-	-

- 3.179. Wyjaśnienia do tablicy: pierwsza część tablicy wskazuje, że istnieje sześć różnych możliwości transportu towarów importowanych, które zależą od tego, czy przewoźnik jest rezydentem, oraz od tego, gdzie odbywa się transport: z miejsca w państwie eksportera do granicy tego państwa, od granicy państwa eksportera do granicy państwa importera oraz od granicy państwa importera do miejsca w państwie importera. W drugiej części tej tablicy dla każdej z tych sześciu możliwości wskazano, czy koszty transportu powinny być rejestrowane jako import towarów, import usług, eksport towarów czy eksport usług. W kilku przypadkach (przypadki 2 i 5) sposób rejestracji zależy od zasad wyceny zastosowanych do towarów importowanych. Należy odnotować, że przejście od wyceny towarów importowanych na bazie CIF do FOB polega na:
- a) dostosowaniu CIF/FOB, tzn. z 2 CIF do 2 FOB (co zmniejsza import i eksport ogółem);
 - b) reklasyfikacji CIF/FOB, tzn. z 5 CIF do 5 FOB (co pozostawia import i eksport ogółem na tym samym poziomie).

TRANSAKCJE DOTYCZĄCE WYROBÓW UŻYWANYCH

- 3.180. *Definicja:* Wyroby używane są towarami, które miały już użytkownika (wykorzystującego je inaczej niż w formie rzeczowych środków obrotowych).
- 3.181. Wyroby używane obejmują:
- a) budynki i inne dobra majątkowe trwałego użytku, które są sprzedawane przez jednostkę producenta innym jednostkom:
 - 1) do ponownego użytkowania;
 - 2) do zniszczenia lub rozbiórki; uzyskane produkty stają się zwykle surowcami (np. złom żelazny) wykorzystywanymi na cele produkcji nowych wyrobów (np. stali);
 - b) aktywa o wyjątkowej wartości sprzedawane przez jedną jednostkę drugiej jednostce;
 - c) dobra konsumpcyjne trwałego użytku, które zostały sprzedane przez gospodarstwa domowe innym jednostkom;
 - 1) do ponownego użytkowania;
 - 2) do rozbiórki i przekształcenia w materiały rozbiórkowe;

- d) dobra nietrwałe (np. makulatura, szmaty, stare ubrania, butelki itp.), które są sprzedawane przez dowolną jednostkę, albo dla ich ponownego wykorzystania, albo dla ich zastosowania jako surowca przetwarzanego w produkcji nowych towarów.

Przekazanie wyrobów używanych jest rejestrowane jako ujemny wydatek (nabycie) dla sprzedającego i jako dodatni wydatek (nabycie) dla nabywcy.

3.182. Ta definicja wyrobów używanych ma następujące konsekwencje:

- a) gdy sprzedaż istniejącego środka trwałego odbywa się pomiędzy dwoma producentami będącymi rezydentami, wtedy dodatnie i ujemne wartości rejestrowane jako nakłady brutto na środki trwałe znoszą się dla gospodarki jako całości, z wyjątkiem kosztów przekazania prawa własności;
- b) gdy istniejący środek trwały o charakterze nieruchomości (np. budynek) jest sprzedawany nierezydentowi, wtedy nierezydent ten jest traktowany jako nabywca aktywów finansowych, tzn. udziału kapitałowego w umownej jednostce krajowej. Ta umowna jednostka krajowa jest następnie uznawana za nabywcę środka trwałego. Sprzedaż i kupno środka trwałego dokonują się pomiędzy jednostkami będącymi rezydentami;
- c) gdy istniejący środek trwały o charakterze ruchomym, taki jak statek czy statek powietrzny, jest eksportowany, wtedy nigdzie w gospodarce nie jest dokonywana dodatnia rejestracja nakładów brutto na środki trwałe dla skompensowania ujemnych nakładów brutto na środki trwałe sprzedającego;

- d) dobra trwałego użytku, takie jak pojazdy, mogą być klasyfikowane jako środki trwałe lub jako dobra konsumpcyjne trwałego użytku, w zależności od właściciela i celu, dla którego są one wykorzystywane. Jeśli prawo własności takiego dobra jest przekazywane z przedsiębiorstwa do gospodarstwa domowego do wykorzystania na cele spożycia, wtedy dla przedsiębiorstwa są rejestrowane ujemne nakłady brutto na środki trwałe, a dla gospodarstwa domowego – dodatnie spożycie. W przypadku gdy prawo własności takiego dobra jest przenoszone z gospodarstwa domowego na przedsiębiorstwo, wtedy dla gospodarstwa domowego rejestruje się ujemne spożycie, a dla przedsiębiorstwa – dodatnie nakłady brutto na środki trwałe;
- e) transakcje dotyczące istniejących aktywów o wyjątkowej wartości powinny być rejestrowane jako nabycie aktywów o wyjątkowej wartości (dodatnia akumulacja brutto) przez nabywcę oraz jako rozdysponowanie aktywów o wyjątkowej wartości (ujemna akumulacja brutto) przez sprzedającego. W przypadku transakcji dokonywanej z zagranicą powinien być rejestrowany import lub eksport towarów. Sprzedaż aktywów o wyjątkowej wartości przez gospodarstwa domowe nie powinna być rejestrowana jako ujemne spożycie;
- f) gdy istniejące militarne dobra trwałego użytku są sprzedawane za granicę przez instytucje rządowe, jest to rejestrowane jako eksport towarów i jako ujemne nakłady brutto środki trwałe.

3.183. Wydatki na wyroby używane są rejestrowane w momencie zmiany własności. Stosuje się zasady wyceny odpowiednie do rodzaju transakcji dotyczącej danego produktu.

NABYCIE POMNIEJSZONIE O ROZDYSPONOWANIE AKTYWÓW NIEPRODUKOWANYCH (NP)

- 3.184. *Definicja:* Aktywa nieprodukowane obejmują aktywa, które nie zostały wyprodukowane w ramach przyjętych granic produkcji i które mogą być wykorzystane do produkcji wyrobów i usług.
- 3.185. Wyróżnia się trzy kategorie nabycia pomniejszonego o rozdysponowanie aktywów nieprodukowanych:
- a) nabycie pomniejszone o rozdysponowanie zasobów naturalnych (NP.1);
 - b) nabycie pomniejszone o rozdysponowanie umów, umów leasingu i licencji (NP.2);
 - c) zakup pomniejszony o sprzedaż wartości firmy i aktywów marketingowych (NP.3);
- 3.186. Zasoby naturalne obejmują następujące kategorie:
- a) grunty;
 - b) zasoby surowców mineralnych i energetycznych;
 - c) niekultywowane zasoby biologiczne;
 - d) zasoby wodne;
 - e) częstotliwości radiowe;

f) pozostałe zasoby naturalne.

Zasoby naturalne nie obejmują produkowanych aktywów w postaci kultywowanych zasobów biologicznych. Zakupu lub sprzedaży kultywowanych zasobów biologicznych nie rejestruje się jako nabycia pomniejszonego o rozdysponowanie zasobów naturalnych; są one rejestrowane jako nakłady na środki trwałe. Także płatności za tymczasowe korzystanie z zasobów naturalnych nie są rejestrowane jako nabycie zasobów naturalnych; rejestruje się je jako rentę, tj. jako dochody z tytułu własności (zob. rozdział 15: Umowy, umowy leasingu i licencje).

3.187. Grunty są definiowane jako sama ziemia, łącznie z glebą i towarzyszącymi jej wodami powierzchniowymi. Do wód powierzchniowych zalicza się: wody śródlądowe (zbiorniki wodne, jeziora, rzeki itp.), dla których może być ustanowione prawo własności.

3.188. Grunty nie obejmują następujących pozycji:

- a) budynków lub innych budowli naziemnych i podziemnych (np. dróg i tuneli);
- b) winnic, sadów lub innych nasadzeń drzew i upraw itp.;
- c) zasobów podziemnych;
- d) niekultywowanych zasobów biologicznych;

e) zasobów wód podziemnych.

Pozycje a) i b) są produkowanymi środkami trwałymi, pozycje c), d) i e) należą do aktywów nieprodukowanych.

3.189. Nabycie i rozdzysponowanie gruntów i pozostałych zasobów naturalnych jest wyceniane w bieżących cenach rynkowych, obowiązujących w momencie nabycia/rozdysponowania. Transakcje dotyczące zasobów naturalnych są rejestrowane w takiej samej wartości na rachunkach nabywcy i sprzedającego. Wartość ta nie obejmuje kosztów przeniesienia prawa własności zasobów naturalnych. Koszty te są traktowane jako nakłady brutto na środki trwałe.

3.190. Umowy, umowy leasingu i licencje jako aktywa nieprodukowane obejmują następujące klasy:

- a) zbywalny leasing operacyjny;
- b) zezwolenia na korzystanie z zasobów naturalnych, np. kwota połowowa;
- c) zezwolenia na podjęcie określonej działalności, np. uprawnienia do emisji oraz licencje na ograniczoną liczbę kasyn lub na działalność taksówkarzy na określonym terenie;
- d) uprawnienia do wyłącznego korzystania z przyszłych towarów i usług, np. umowy z piłkarzami oraz wyłączne prawa wydawcy do publikowania nowych dzieł danego autora.

3.191. Umowy, umowy leasingu i licencje jako kategoria aktywów nieprodukowanych nie obejmują leasingu operacyjnego takich aktywów; płatności za leasing operacyjny są rejestrowane jako zużycie pośrednie.

Wartość nabycia i rozdysonowania umów, umów leasingu i licencji nie obejmuje towarzyszących im kosztów przeniesienia praw własności. Koszty przeniesienia praw własności są elementem nakładów brutto na środki trwałe.

3.192. *Definicja:* Wartość wartości firmy i aktywów marketingowych jest różnicą pomiędzy wartością zapłaconą za „przedsiębiorstwo przy założeniu kontynuacji jego działalności”, a sumą jego aktywów pomniejszoną o sumę jego zobowiązań. Aby obliczyć całkowitą wartość aktywów pomniejszonych o zobowiązania, identyfikuje się i wycenia każdy poszczególny składnik aktywów i zobowiązań.

3.193. Wartość firmy rejestruje się tylko wtedy, gdy jej wartość jest ewidencjonowana w transakcji rynkowej, np. przy sprzedaży całej spółki. W przypadku gdy zidentyfikowane aktywa marketingowe są sprzedawane indywidualnie i oddzielnie od całej spółki, taka sprzedaż jest rejestrowana pod tą pozycją.

3.194. Nabycie pomniejszone o rozdysonowanie aktywów nieprodukowanych jest rejestrowane na rachunku kapitałowym dla sektorów, gospodarki ogółem i zagranicy.
